Ekonomisk Tidskrift

DONATIVO DE LA BIBLIOTECA NACIONAL DE MADRID 1940

UTGIFVEN AF

DAVID DAVIDSON

Årg. II 1900 Häft. 2

INNEHÅLL:

Skogsvården och de skogsförbrukande industrierna. Af FRANS KEMPE . . . . . Sid. 69
Bidrag till frågan om de svenska s. k. ömsesidiga lifförsäkringsbolagens rättsliga natur. Af TEODOR ÅSTRÖM. . . . . „ 89
Minderåriges användande i industriellt arbete. Af DAVID DAVIDSON . . . . . „ 95
Svar å Genmäle. Af JOHAN LEFFLER. . . . . „ 112
Öfversikt öfver de större bankernas ställning den 31 Januari 1900.

Pris per årgång (12 häften) 10 kronor

STOCKHOLM
HUGO GEBERS FÖRLAG
(I DISTRIBUTION)

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Skogsvården och de skogsförbrukande industrierna.

Några principiella anmärkningar mot skogskommittéens betänkande.

Af **Frans Kempe.**

Att skrifva en skogslag, passande för hela vårt land eller större delen däraf, är ingen lätt uppgift. Sveriges stora utsträckning i norr och söder samt den omständigheten att skogarna i södra och mellersta delarne af landet under årtusenden rönt inflytande af människan, under det att odlingen i Norrlands skogsbygder är af jämförelsevis färskt datum, torde utgöra de svåraste stötestenarne. Människans inverkan förändrar nämligen ej blott skogens karakter, utan äfven karakteren af själfva den mark, på hvilken denna skog växer, samt framför allt denna marks växttäcke. Det som i en sådan lag kan vara lämpligt, eller åtminstone oskadligt, för den ena landsändan, blir därför ofta både olämpligt och skadligt för den andra.

Det nu föreliggande lagförslaget omfattar visserligen ej hela riket; Väster- och Norrbottens län, Särna socken i Dalarne samt Gotlands län äro därifrån undantagna, men det område, för hvilket lagen skulle komma att gälla, är dock tillräckligt stort, för att ofvannämnda svårigheter skola uppstå.

Vid granskningen af detta lagförslag torde ock en hvar finna, huru svårt det är att underlåta att fästa största delen af sin uppmärksamhet vid någon särskild del af riket. Så har åtminstone fallet varit med författaren, som här redan från början vill angifva, att han vid nedskrifvandet af nedanstående lilla uppsats haft sin uppmärksamhet fästad särskildt vid Norrland. Orsaken därtill är, dels att Norrland för de skogskonsumerande

Ayuntamiento de Madrid

industrierna är af en ojämförligt högre betydelse än södra och mellersta Sverige, dels att karakteren af all skog i Norrland — fjällskogen undantagen, för hvilken särskild lagstiftning är af nöden — i stort sedt är enahanda, dels ock till sist, att författaren haft bättre tillfälle att taga kännedom om denna landsdels skogar. Denna anmärkning är kanske af nöden för att undvika missförstånd. Desslikes bör omnämnas att de industrier, som endast i i mindre omfång använda barrskog, samt sådana, som använda löfskog, ej komma att beröras. Uppgiften för denna uppsats blir alltså endast att söka klargöra, huru skogskommitténs lagförslag ställer sig för de mera betydelsefulla skogkonsumerande industrierna.

Den främsta bland dessa är

Trävaruindustrien.

Först må några fakta, ådagaläggande det nordsvenska barrträdets goda egenskaper, anföras.

Tyskland äger nog skog för sitt behof och exporterar t. o. m. ansenliga kvantiteter virke, men importerar icke destomindre sågad vara från Sverige. Den höga tullsatsen (Rm 22,50 pr Std.) har ej hindrat denna import, hvilken tvärtom efter tullens införande fördubblats, så att den för 1898 uppgick till ej mindre än c:a 118,000 standards. Denna kvantitet utgöres till större delen af gran, till mindre delen af furu. Den myckenhet gran, som växer i sydvästra Tyskland, är lös och kvistig och användes därför blott till byggnadsvirke och trämassa, ej till golfbräder och snickeri, till hvilka ändamål däremot den svenska granen användes[1].

På ungefär liknande sätt förhåller det sig med den furu, som östra Preussen producerar. Tysklands träimporterande provinser, såsom Rhenprovinserna, Schleswig-Holstein etc., använda den ej, utan den går till England i form af bjälkar, sleepers m. m. De nämnda provinserna köpa sitt behof af furu från Sverige och Finland, där den är kvistrenare och därför kan användas som sågad och hyflad vara.

[1] Såsom ett för det anförda förhållandet särskildt belysande exempel må nämnas, att en tysk firma har en tolframig såg i Schwarzwald, men att på denna stora såg endast tillverkas bjälkar och sparrar, att användas till byggnadsvirke, medan samma firma från Sverige och Norge importerar 20—30,000 standards, hvilka till största delen hyflas till golfbräder och panel, d. v. s. inredning af bostäder.

Ayuntamiento de Madrid

Ett exempel af annan art kan hämtas från Riga: den furu, som därifrån exporteras, betingar blott två tredjedelar af det pris, som betalas för svensk furu, och ej heller dess gran kan likställas med vår. Rigafurun är nämligen mycket kvistigare och dess gran lösare än vår.

Slutligen är det allmänt kändt, att våra trävaror äro högt skattade i England, Holland, Frankrike, Belgien, Danmark, Nord- och Syd-Afrika samt t. o. m. Australien. Egentligen är det endast ett enda af de s. k. mjuka trädslagen, till hvilka våra barrträd höra, som i högre grad öfverträffar dem i kvalitet — den amerikanska »Yellow pine». Äfven virket från Archangel och Nevan är kanske öfverlägset vårt virke, men ej i någon högre grad.

Dessa våra barrträds goda egenskaper bero emellertid ytterst på trädens form. Ett träd med starkt utvecklad grenbildning, och som följaktligen hastigt afsmalnar, lämnar vid försågningen kvistigt virke, kort medellängd och ändock en stor mängd affall. Ett träd, som närmar sig pelarformen, d. v. s. som endast obetydligt afsmalnar, med svagare grenbildning, lämnar däremot ett kvistrenare virke, lång medellängd och jämförelsevis föga affall.

För att emellertid kvaliteten skall blifva fullgod, får trädet ej växa för fort, hvilket i all synnerhet gäller granen[1]. Men nu är det så, att den pelarformiga, föga afsmalnande skogen, intill dess densamma uppnått sin fulla längd, växer jämförelsevis mera på höjden än på tjockleken. Genom att den koncentrerar sin kraft på höjdtillväxten, blifva årsringarne mindre, vedmassan tätare, och grenarna svagare och snart affallande, utan att, det oaktadt, kubikmassan i nämnvärd mån minskas, enär förlusten i tjocklek ersättes genom höjdtillväxten. Man erhåller ur ett dylikt träd 2 à 3 stockar, ur ett hastigt afsmalnande endast 1 à 2[2]. Härtill kommer att ett dylikt träd, såsom ofvan nämnts, vid försågning ger vida mindre affall än ett gröfre träd af den hastigt afsmalnande typen.

Med stammens pelarform förenas alltså egenskaper hos virket, som göra det värdefullt genom relativ kvistrenhet, längd

[1] Exempel härpå utgöra den amerikanska sprucen, den tyska och Rigagranen. Alla dessa trädslag lämna i följd af sin snabba växtlighet ett löst och därför mindre värderikt virke.

[2] Under förutsättning af samma ålder och utvecklingsmöjlighet.

Ayuntamiento de Madrid

och vedens täthet. Denna stamform böra vi därför å våra skogbärande marker allt jämt söka att producera; att denna trädform funnits och ännu finnes i våra skogar, är en af de väsentligaste orsakerna till den svenska trävaruindustriens stora framgång.

Uppträder nu denna trädform i de naturliga eller i de odlade skogarna? Svaret kan endast blifva ett. Den uppträder i våra naturskogar.

De odlade skogarnas furu duger i de flesta fall endast till bränsle (kol och ved) och för trävaruindustrien är i allt fall den odlade furuskogen i det närmaste värdelös, ty försågad skulle den lämna ett så dåligt virke, att detta allra högst skulle betinga samma pris som Rigafurun. Men skulle vi blott erhålla $^2/_3$ af det medelpris, som vår furu under de senaste 30 åren betingat, då torde, för så vidt ej skogsvärdet betydligt faller, trävaruindustriens slut vara nära. Ty få äro väl de sågverk, där nettovinsten uppgår till en tredjedel af bruttovärdet.

Att odla gran på för detta trädslag fullt passande mark — och annorstädes är den ett ogräs — lönar sig bättre, eftersom den kan användas till pappersved, men sågad vara af i Sverige odlad gran är ej mycket fastare eller mindre kvistig än den tyska. Odla vi gran för trävaruindustriens behof, så riskera vi alltså att förlora den tyska marknaden, hvilken, speciellt för gran, är af synnerlig vikt. Klokast torde därför vara att på marker, där man vill erhålla timmerskog, låta naturen själf ombesörja föryngringen, äfven af gran.

Att den odlade skogen blir så föga användbar för trävaruindustrien, beror på att träden i densamma erhålla ful form och stora kvistar, hvilka dåliga egenskaper de förvärfva sig, därigenom att de uppdragas i likåldriga bestånd, så att alla plantorna från början äro fristående. Då solljuset emellertid under sådana förhållanden träffar ej blott plantans topp, utan i lika grad äfven dess grenar, blir följden däraf den, att dessa sistnämnda öfver höfvan utvecklas[1]. Införandet af trakthygge i Sverige var därför, så vidt författaren kan finna, ett i hög grad beklagligt misstag.

Det är alltså i naturskogen, som den vackra stamformen

[1] Till den starka grenbildningen torde ock vinden bidraga, eftersom den kan verka vida kraftigare på fritt ställda plantor än på sådana, som uppväxa i skydd af äldre skog.

Ayuntamiento de Madrid

alstras, och orsaken härtill är, att träden i naturskogen, i motsats mot träden i den odlade, äro olikåldriga, så att det större trädet beskuggar det mindre, eller, hvilket är detsamma, att plantorna och ungträden uppväxa i närheten af mer försigkomna trädindivider, som förhindra solens fulla verkan på de nedre grenarna, men just därigenom tvinga den mindre individen att sträfva i höjden, för att erhålla det för densamma nödvändiga solljuset. En hvar uppväxande individ måste naturligtvis erhålla tillräckligt solljus för en kraftig höjdtillväxt, men bör ej vara så friställd att samtidigt en stark grenbildning åstadkommes[1].

Det sätt, hvarpå våra vackraste barrskogar uppkommit, visar detta tydligare. De hafva uppkommit, sedan eld öfvergått marken och rensat densamma från föryngringen hindrande betäckning. Därefter har björk uppväxt och, jämte eller efter den, barrskogen, men i båda fallen har björken vuxit fortare än barrskogen, beskuggat densamma och drifvit den i höjden. Björkblandning är det vanliga på all afbränd mark, som ej varit för torr. Och där denna blandning finnes, få alla träd — med undantag af de fullständigt undertryckta individerna — den rätta formen. Den vackraste formen finnes alltså på de ställen, där, efter eld, barrskog uppkommit i blandning med björk.

En vida sämre form uppträder där, hvarest marken efter brand varit allt för torr för att tillåta björken att uppkomma. Där — på hed- och blockmark — påträffas många individer, som ej hafva den önskvärda formen. Dessa äro de, som först uppkommit och som därför saknat den nödiga beskuggningen. Dessa träd bli också kortväxta och få starkt förgrenade, yfviga kronor (pinieformen). Men äfven på dessa ställen alstrar naturen så småningom en bättre form, ty besåningen af en dylik hed går ej på ett år, eller ens på tio; i många fall fordras 40—50 år, innan marken är fullt besådd. Vi få alltså så småningom olikåldriga bestånd och därmed en bättre form för alla de plantor, som senare uppkommit och hvilka då beskuggas af de först uppkomna, äldre individerna. Afverkas nu dessa äldre och fula individer — »vargarna» —, så erhålles till sist äfven i detta fall en god form, fastän ett eller annat århundrade åtgår därtill.

[1] Tallen behöfver jämförelsevis mycket ljus. Granen däremot är starkt skuggfördragande.

Ayuntamiento de Madrid

Af ofvanstående hafva vi sett, huru de ursprungliga skogarna uppkommit, huru skogens sämre trädform genom successiv afverkning så småningom kan omdanas till en god, samt huru nödvändiga de olikåldriga bestånden äro för stamformens bevarande.

Jag öfvergår nu till att skärskåda, om och i hvad mån skogskommittéens betänkande lyckats tillgodose bevarandet af stamformen och det svenska virkets därmed följande goda kvalitet.

Enligt detsamma (se § 1, sid. 161, i Förslag till lag angående vården af enskildes skogar) får »å den egentliga skogsmarken afverkning ej så bedrifvas eller marken därefter så behandlas, att skogens föryngring äfventyras». Detta stadgande innebär att, om blott fröträd i tillräcklig mängd lämnas, må skogsägaren afverka sin skog huru han vill, och stadgandet gäller icke blott de ursprungliga och härledda skogarna, utan äfven de försumpade. Att äfven dessa senare äro inbegripna, framgår af motiveringen (å sid. 120), äfvensom af landssekreteraren Askers reservation. Man måste alltså granska, huru detta stadgande, om det en gång blefve lag, skulle komma att inverka på hvarje särskild skogstyp.

Med afseende å de ursprungliga skogarna — hvilka karakteriseras däraf, att markbetäckningen icke lägger hinder i vägen för föryngringen — framgår då genast att med ett stadgande, som medgifver en så stark afverkning, den bättre stamformen ej kan bevaras. Det är visserligen sant att, enär fröträd lämnas, man så småningom får ny skog, samt att denna i viss mån blir olikåldrig. Men i de stora luckorna mellan fröträden uppkomma dessa förutnämnda kortväxta träd. Stamformen förloras alltså och kan ej återvinnas, så länge skogsägaren begagnar sig af sin rätt att afverka all skog, blott nödigt antal fröträd kvarlämnas.

Detta lagförslag har förty ej tillgodosett det för trävaruindustrien viktigaste: ett råmateriel af fullgod kvalitet. Härtill kommer att på sådana trakter, där endast fröträden kvarlämnas, dessa äro mera utsatta för stormar, än då bestånden äro tätare. Risken för att dessa fröträd vindfällas, innan de hunnit beså marken, är därför ingalunda ringa[1]. I granskog riskerar man därjämte, att de kvarlämnade fröträden mycket ofta redan efter ett

[1] Sålunda skulle säkerligen de flesta fröträdsställningar vindfällas, om de utsattes för sådana stormar, som så väl denna höst som hösten 1897 varit rådande i Norrland.

Ayuntamiento de Madrid

eller annat år borttorka, i hvilket fall de knappast i någon mån kunnat bidraga till föryngringen.

De ursprungliga skogarna, om också upptagande vidsträckta arealer, intaga dock näppeligen mer än en fjärdedel af all mark i Norrland. Dessa skogar äro emellertid vårt största skogskapital. Att ägaren skall få handskas härmed huru han vill, blott han lämnar fröträd, kan icke för landets ekonomiska väl vara riktigt, så mycket mindre, som de härledda skogarna kräfva stark afverkning för att ej ytterligare degenerera, och de försumpade böra helt och hållet afverkas. Endast genom denna afverkning skulle fullt tillräckligt råmateriel för långa tider erhållas både för trävaru- och pappersmasseindustrien. Genom att tvinga dessa industrier att använda det virke, som finnes å dessa mer eller mindre degenererade skogar, vunne man alltså ej blott att de ursprungliga skogarnas kapital sparades och deras trädform bevarades, utan äfven en rätt skötsel af de sämre skogarna, som därigenom så småningom blefve återförda till ursprungliga.

Behandlades våra skogar på detta vis, då skulle skogskapitalet ökas, i stället för minskas. Sverige exporterar nu för c:a 150 millioner kronor sågade och hyflade trävaror. Blefve värdet af denna export i väsentlig grad förminskadt — och så kommer att ske, om skogarna ej rätt skötas, om vårt bästa skogskapital förslösas och om trädformen förloras — då får Sverige utan tvifvel i framtiden kännbart lida häraf.

Lagförslaget hade följaktligen bort innehålla ett större skydd för våra ursprungliga skogar.

För de härledda skogarna — hvilka uppkommit ur de ursprungliga och karakteriseras däraf, att föryngringen försvåras genom den förändring, som markbetäckningen undergått — passar däremot lagförslaget bättre. Dessa marker kräfva nämligen ofta i och för föryngringen en genomgripande förändring af markbetäckningen, hvilken åter förutsätter en betydligt starkare afverkning, än hvad som för de ursprungliga skogarne är önskvärdt. Att trädformen i viss mån blir lidande häraf, kan ty värr ej undvikas. Dock är denna olägenhet af mindre betydelse, än att den naturliga föryngringen ytterligare försvåras, eller rent af omöjliggöres. Den ytterligare bestämmelse, som i detta fall vore af nöden, är ett stadgande, att för dessa marker skall som fröträd behållas det trädslag, som på grund af markens beskaffenhet har den största

Ayuntamiento de Madrid

utvecklingsmöjligheten. Tillkommer ej detta stadgande, riskeras att som fröträd lämnas dålig gran, där marken borde bära endast tall. Graninvasionen på våra tallmarker är redan nu så stor, att den sannerligen ej behöfver uppmuntran.

Hvad åter de försumpade skogarna beträffar — hvilka karakteriseras därigenom, att skogens föryngring omöjliggjorts genom den inträngande hvitmossan — så måste på det djupaste beklagas, att kommittéen ej ansett skäl att helt och hållet undantaga dem från all lagstiftning. Sidan 120 läses motivet, hvarför så ej skett. Detta lyder sålunda: »Att från detta förbud medgifva undantag för mark, där på grund af växtbetäckningen eller markens beskaffenhet i öfrigt den naturliga återväxten är underkastad särskilda svårigheter, bör så mycket mindre komma i fråga, som just beträffande sådan mark den största varsamhet är erforderlig, på det att den ej må blifva för skogsbörd fullständigt oduglig.»

Detta yttrande måste väcka den största förvåning hos en hvar, som sett och undersökt dylika försumpade skogsmarker. I skogar, där mosstäcket är en fot eller mera djupt, kan väl ingen, som ägnat en tanke åt skogsvård, tro att ett frö af tall eller gran skall kunna nå marken och finna grobädd. Föryngringen är på sådana marker helt enkelt omöjliggjord, enär marken redan är fullt oduglig till skogsbörd. Och undersöker man trädens växtkraft, skall man finna densamma i högsta grad reducerad. Öfverallt påträffas träd, som vid brösthöjd endast hålla 21—25 cm., ehuru de äro 300 år och däröfver gamla.

Nu är det ett sorgligt faktum, att mängden af forstmän med afseende å dylika marker resonerat på samma sätt som skogskommittéen och förty ansett, att »just beträffande sådan mark den största varsamhet är erforderlig, på det den ej må blifva för skogsbörd fullständigt oduglig». De hafva därför, vid indelning af sådana skogar till ordnad hushållning, satt omloppstiden till 3 à 400 år, enär denna tidrymd erfordras för att ett träd skall å dylik mark kunna utväxa till timmerduglig dimension. Låtom oss nu se till, huru det kommer att gå med en dylik försumpad skogstrakt, som efter nämnda metod indelats till ordnad hushållning och behandlas i enlighet därmed. Innan en tredjedel af omloppstiden förgått och en tredjedel af träden hunnit afverkas, är skogen förvandlad till myr och två tredjedelar af träden ha dött ut.

Ayuntamiento de Madrid

Och det kan ej blifva annorlunda, då, i följd af hvitmosstäckets tjocklek, ingen föryngring kan äga rum, och då dess ständiga tillväxande ökar fuktigheten, hvarigenom de å marken befintliga trädens rotverksamhet än ytterligare hindras. Dessa markers dåliga och oväxtliga gran kan därför ej existera någon längre tid, hvilket bäst bevisas af den mängd döda, rötskadade och döende granträd, som, så snart försumpningen varat någon längre tid, där påträffas[1]. Man måste därför djupt beklaga, att forstmännen utan vidare accepterat det sorgliga faktum, att träden behöfva 3 à 400 år för att utväxa till timmerskog, och därefter bestämt omloppstiden, i stället för att söka finna orsaken till en dylik abnormt reducerad växtlighet. Äfven den minst kunnige hade bort kunna tänka på, att den höga fuktighetsgraden hos marken möjligen hade med denna minima växtlighet att skaffa. Man kan sannerligen ej vandra torrskodd genom försumpade skogar. Denna tanke hade varit så mycket naturligare, som ingen af dessa forstmän — och för öfrigt ingen annan heller — på en myr sett träd af större dimensioner — ej ens om träden därstädes haft den mest respektabla ålder[1]. Men alla veta vi, att den på en myr uppkomna skogen ej kan utväxa, just därför att den står på en af vatten genomdränkt mark.

Orsaken till de försumpade skogarnas ringa växtkraft är, såsom ofvan redan antydts, trädens af fukten hindrade rotverksamhet. Om något af ett träds organ hindras att funktionera, så måste nödvändigt hela trädet lida däraf, och roten torde ej vara det minst viktiga af trädets organ.

Vore nu de försumpade skogarnas areal försvinnande liten, så hade det kanske varit möjligt att låta det bero vid skogskommitténs uraktlåtenhet att undantaga dem från all lagstiftning. Men i Norrland finnas högst betydande arealer dylik skogsmark. Därtill kommer att dylika marker mer och mer försum-

[1] Försumpad furuskog finnes ock, men den är jämförelsevis sällsynt och den är tillkommen dels på grund af öfversilning (nedåtgående försumpning), dels genom hvitmossans invasion från något närliggande, lägre beläget, fuktighetscentrum (uppåtgående försumpning).

[2] Axel N. Lundström (Om våra skogar och skogsfrågorna) har påvisat, huru öfverhufvad taget någon skog alls kan uppkomma på en myr. Det tillgår så, att tallfrön funnit grobädd på tufvor, hvilka, med stenar eller annat som underlag, höjt sig öfver den omgifvande fuktigheten. Så länge nu tallplantans rötter finna näring inom tufvans torrare område, tillväxer den, men så snart rötterna nödgas tränga ut i den omgifvande fuktigheten, nedsättes växtkraften.

Ayuntamiento de Madrid

pas, i det att mosstäcket utbreder sig, att följaktligen dessa markers återförande till skogbärande skick blir svårare och svårare, allteftersom åren gå, samt att sedan de en gång degenererat till myr, denna, för att ny skog skall kunna uppkomma, måste utdikas, hvilket är ett dyrt och, ännu så länge, i ekonomiskt hänseende tvifvel underkastadt arbete.

De försumpade skogarna måste behandlas på följande sätt: först af allt böra de totalafverkas, därefter bör vattnet afledas genom smärre diken i mosslagret och sedan eld öfvergå det hela, på det att det djupa mosstäcket må undanröjas[1]. Och denna behandling bör fortast möjligt öfvergå all försumpad mark; ty hvad är väl den mark värd, där föryngringen är omöjliggjord, där skogens växtkraft är nedsatt till ett minimum eller träden rent af äro döende? Ju förr en dylik mark kan göras produktiv, desto bättre måste det väl vara.

Mot hvad ofvan anförts, kommer man kanske att invända, att högst få skogsägare skola, sedan de totalafverkat en dylik mark, äfven vidtaga de ytterligare åtgärder, som kräfvas för markens återförande till skogbärande skick. Härpå kan svaras, att efter totalafverkning marken har lättare att upptorka, än om skog — låt vara blott fröträd — hindrar afdunstningen från marken, att å dessa marker de s. k. fröträden såsom sådana äro af tvifvelaktigt värde och att sålunda deras egenskap af fröträd ej är ett tillräckligt skäl för deras fortsatta tillvaro, samt att naturen själf, blott all skog borttages, mången gång helar såret, i det att löfskog uppkommer, hvars årligen fallande löf dräpa mosstäcket och dymedelst bereda grobädd åt barrträdens frön. Men äfven om detta icke alltid blir fallet, så kan man fråga: Hvilken fördel har väl skogsvården däraf, att skogsägaren förbjudes att tillgodogöra sig sådan skog, som annars inom kort måste dö och som, äfven om den vore duglig till fröträd, dock af mosstäcket hindrades att beså marken. Någon fördel däraf kan omöjligen påvisas. Därför måste de försumpade markerna undantagas från all sådan lagstiftning, som hindrar skogs-

[1] Möjligen bör man vid afverkning af försumpad furuskog kvarlämna fröträd, eftersom tallarna ofta nog öfverlefva elden och man kan tänka sig att tallen, sedan marken blifvit återförd till skogsbördigt skick, kunde blifva fröduglig. Likaså kan man ju, i de fall då någon tall förekommer i de försumpade granskogarna, kvarlämna den som fröträd, under förhoppning att den kan öfverlefva elden och bli fröduglig.

Ayuntamiento de Madrid

ägaren att tillgodogöra sig den dåliga skog, som där finnes. Jag konstaterar ock med nöje, att en af skogskommittéens ledamöter — landssekreteraren Asker — insett detta.

Sammanfattningen af det ofvan sagda blir sålunda:

1:o att de ursprungliga skogarna för bevarandet af trädens vackra stamform och däraf beroende goda kvalitet behöfva ett starkare skydd, än lagförslaget innehåller;

2:o att lagförslaget är mer tillfredsställande för de härledda skogarna, blott det tillägget göres, att å sådana marker som fröträd det trädslag bevaras, hvilket, med afseende å markens beskaffenhet, har den största utvecklingsmöjligheten;

3:o att de försumpade skogarna undantagas från all lagstiftning.

Mången kommer kanske att finna, att jag i mitt yrkande om bättre skydd för våra ursprungliga skogar allt för ensidigt velat tillgodose industriens intressen, under det jag åsidosatt skogsägarens. Men månne ej dessa båda intressen sammanfalla? Försämras kvaliteten af de sågade trävarorna, då sjunka de i pris och därmed minskas äfven skogsvärdet; förbättras den åter, så stiger däremot skogsvärdet. Härtill kommer, att de allra flesta industriidkare samtidigt äro stora skogsägare, och, då så är, bör det ovillkorligen ligga i deras intresse att tillse, att deras skogsmarker hellre frambringa god än dålig skog.

Andra åter kunna finna, att jag allt för mycket velat inskränka skogsägarens fria disposition öfver sin egendom. Det är dock ej alls nödvändigt, att skyddet blir så ingripande, att skogsägaren endast får disponera den årliga afkastningen; man kan mycket väl på en gång och på förhand afverka 20 à 30 års afkastning, utan att trädformen däraf blir lidande.

Den anmärkningen torde ock komma att framställas, att hvad man möjligen genom olikåldriga bestånd vinner i kvalitet, det förlorar man i kvantitet. En sådan anmärkning vore dock utan grund. Flere forstmän ha redan insett, att olikåldriga skogar äfven kvantitativt lämna bättre resultat än de likåldriga[1]. Här må endast erinras därom, att en hektar fullt skogsbördig (ursprunglig) mark i likåldrigt bestånd ej kan producera mera än inemot 400 sågtimmerträd. Detta blir, med en omloppstid af 150

[1] Jfr Uno Wallmo: »Rationell skogsafverkning».

Ayuntamiento de Madrid

år, 2 à 3 träd om året. Men man kan mycket väl tänka sig, att där bestånden äro verkligt olikåldriga, d. v. s. omfatta träd af alla åldrar, från den minsta planta till fullt utvuxna träd, på samma areal 8—900 individer under 150 år kunna utväxa till sågtimmerträd, hvilket motsvarar en årlig afkastning af 5 à 6 träd. Orsaken härtill är lätt insedd: de små träden behöfva hvarken så stort utrymme, eller så mycken näring, som de stora, och genom successiv afverkning[1] af de större träden beredes undan för undan plats för nya individer.

Trämasseindustrien.

Den kvantitet furu, som af denna industri förbrukas, är i själfva verket försvinnande liten, och af de få sulfatfabriker, som finnas i riket, är det åtminstone en, som fyller sitt furubehof genom affallet från sågverken. Men den grankvantitet, som åtgår till trämassefabrikationen, är däremot ganska afsevärd[2] och ökas årligen därigenom, att den ena fabriken efter den andra uppföres. I synnerhet florerar denna industri i mellersta Sverige, men den finnes äfven i Norrland, om ock tills vidare mera sparsamt och ej högre upp än i Västernorrlands län.

Den gran, som i mellersta Sverige användts till trämassa, har mestadels varit af god kvalitet, afverkad från ursprungliga eller härledda granskogar[3] under trädens kraftigaste tillväxtperiod. Men där, hvarest trämasseindustrien förbrukar växtlig gran, ehuruväl oväxtlig sådan finnes, eller åstadkommer kalhygge, utan att nödiga åtgärder för återväxt vidtagas, hvilket ej så sällan inträffat, är den ur forstlig synpunkt af tvifvelaktigt värde. Vill den däremot åtnöja sig med den oväxtliga eller torkande granskogen, med affallet i skogarna eller vid sågverken, då blir den af genomgripande nytta för skogsvården och skogshushållningen. Nu är det så, att i Norrland finnas ofantliga massor oväxtlig gran, som invandrat på våra tallmarker och där gör stor skada. Trävaruindustrien kan ej använda dylika oväxtliga granar, för så vidt de

[1] Självklart är dock att denna successiva afverkning skall ske på sådant sätt, att det afsedda målet — lämpliga belysningsförhållanden — uppnås.

[2] Allt det virke, som för tillverkning af pappersmassa förbrukades under år 1895, uppgick till 1,419,833 kbm.

[3] Försumpade marker äro där mer sällsynta, under det att härledda tallskogar (oäkta barrblandskogar) äfven i mellersta Sverige ej äro ovanliga.

Ayuntamiento de Madrid

ej hålla åtminstone 5—6 eng. tum på 15 fot från marken. Men ur forstlig synpunkt vore det högst nödvändigt, att all dylik oväxtlig, lafbehängd gran bortrensades. Det samma är förhållandet med de försumpade granskogarna, där hvarje träd bör fällas. Det ligger därför synnerligen stor vikt uppå, att alla hinder för trämasseindustriens uppblomstring i Norrland undanröjas, ty, oafsedt den utomordentligt rika tillgången på materiel, som där finnes, erbjuder denna landsdel många andra fördelar för sagda industri. Så har Norrland i sina redan flottbargjorda floder det billigaste transportmedlet för råmaterielet, hvarigenom fabrikerna kunna läggas vid älfvarnas mynningar och sålunda transportkostnaden till hamnplats undvikas. Och i affallet vid sågverken erhålla trämassefabrikerna ett vida billigare bränsle, än det stenkol, som nu mestadels användes. Vattenkraft kan ock i Norrland lättare erhållas, än i öfriga delar af riket.

Då så är, förefaller det som hade det bort vara skogskommittéen angeläget att i sina lagförslag införa bestämmelser, hvarigenom trämasseindustriens verksamhet kommit att så regleras, att den blifvit till gagn för våra skogar, i stället för att, som nu ofta nog är fallet, vara dem till skada. Tyvärr har så ej skett. De ursprungliga granskogarna få efter kommittéens lagförslag fritt afverkas, blott fröträd lämnas, ehuru, som förut nämnts, följden ofta blir att dessa fröträd komma att vindfällas eller borttorka. Å andra sidan har ej heller trämasseindustrien i lagförslaget rönt någon uppmuntran i den landsdel — Väster- och Norrbottens kustland — hvarest den dock kunde blifva till allra största gagn. Arealen af de ursprungliga granskogarna är därstädes relativt mycket liten, ty denna landsdel består till allra största delen af grus och sandslätter, passande blott för tall. Men då den på dessa marker invandrade granen är oväxtlig, så synes det som hade skogskommittéen bort beakta detta förhållande och därför bort förorda, att all denna oväxtliga gran i Väster- och Norrbottens läns kustland skulle frigöras från den skogslag, som därstädes nu gäller.

Af skogskommittéens betänkande (sidorna 41—47) framgår att öfverjägmästarne i såväl Norrbottens, som i Västerbottens län icke finna dimensionslagen vara tillfyllest, att tvenne revirförvaltare, i Fredrika och Burträsk, uppvisat olägenheterna af dimensionslagen

Ayuntamiento de Madrid

för granskogen, samt att på möten i Umeå och Arvidsjaur yrkande framställdes, att granen icke borde af dimensionslag skyddas.

Skogskommittéen har alltså blifvit uppmärksamgjord på förhållandet, men icke desto mindre funnit skäligt att i sitt ändringsförslag af Norr- och Västerbottenslagen intaga ett förbud mot fri afverkning äfven af undermåliga barrträd, afsedda för trämassefabrikation. Lagen skulle dock alltjämt komma att medgifva utstämpling eller utsyning af sådant undermåligt virke, som för skogens ordentliga skötsel och vård bör afverkas. Den nu af skogskommittéen föreslagna ändringen skulle alltså ej omöjliggöra pappersmassefabrikationen, men väl försvåra densamma, i det att besvär och kostnader ålades den skogsegare, som ville använda sin undermåliga granskog till pappersmassefabrikation. Nu vet en hvar att den pappersmasseved, som måste flottas långa vägar, ej tål några vidare extra omkostnader, samt att, så snart virket kommer i flottled, stämpling af hvartenda träd är nödvändig, för så vidt beslag skall kunna undvikas, hvilken stämpling äfven medför extra kostnader.

Den genom Kongl. Förordningen af 1882 skogsägarne meddelade rättigheten att få undermålig skog utan kostnad åt sig utsynad, därest skogen är indelad till ordnad hushållning enligt plan, som af skogsstyrelsen godkänts, är tillfredsställande för de större skogsägarne, men utan värde för de mindre, som ej äga medel att bekosta upprättandet af dylik hushållningsplan.

Det kan emellertid näppeligen vara riktigt att försvåra uppkomsten af trämassefabrikationen just i de delar af landet, där densamma allra mest behöfves.

Det finnes revirförvaltare i Västerbotten, som insett till hvilken skada för skogarna denna undermåliga oväxtliga gran är och som klaga öfver, att ingen användning finnes för de stora massor däraf, som förekomma å Kronans skogar såväl i kustlandet, som i Lappmarken. Man kan till och med få höra sådana uttalanden som att vissa trakter borde uppbrännas, enär all den skog, som däråå finnes, för skogsbördens skull ovillkorligen måste borttagas. Och någon annan utväg att bringa marken i skogsbördigt skick torde ej finnas, för så vidt icke trämasseindustrien mellankommer, ty trävaruindustrien kan ej använda de små dimensioner, hvarom här är fråga, och kolning lönar sig endast där, hvarest

Ayuntamiento de Madrid

järnväg finnes i närheten. För såväl Kronans som den enskildes skogar vore det därför nödvändigt, att pappersmassefabrikationen i Norr- och Västerbotten på allt sätt uppmuntrades.

Erhölle de ursprungliga granskogarna större skydd, på samma gång som den i Väster- och Norrbottens kustland gällande skogslagen upphäfdes i hvad den afser granen[1], då blefve trämasseindustriens verksamhet på ett för landet i allo gagneligt sätt reglerad, i det att ingen skogssköfling komme att äga rum, och denna industri i landets norra delar hänvisades till sådant materiel, som eljest får förfaras till nytta för ingen, men genom hvars borttagande vida arealer produktiv skogsmark kunde vinnas.

Till stöd för denna uppfattning må till sist anföras följande utdrag ur skogskommittéens betänkande (sid. 55 och 56): »För en verklig skogshushållning innebär möjligheten att försälja virke af mindre dimensioner en kraftig häfstång, hvilken, rätt begagnad, kan leda till ett godt mål. Det är därföre man med tillfredsställelse ser pappersmasseindustrien vinna allt större utbredning vid sidan af sågverksrörelsen. Den stora mängd undertryckta träd, som för skogens föryngring böra afverkas, äro användbara för den senare, men icke för den förra. Pappersmasseindustrien kommer härigenom att för skogshushållningen fylla enahanda mission, som inom brukstrakterna tillkommer kolningen. Resultaten kunna likväl icke beräknas blifva fullt lika goda, ty med kolningen följer markens fullständiga rensning för mottagande af självsådd från kvarlämnade fröträd eller angränsande skogskant, medan efter afverkning af ved till pappersmassa alltid en del äfven härtill för små träd kvarstå, hvilka i allmänhet borde för återväxtens främjande bortröjas, hvarjämte å marken kvarligger åtskilligt affall, såsom grenar, toppar, lumpar m. m. Det virke, som sålunda förfares, utgör dock en långt mindre del af skogens afkastning inom trakter med såväl sågverks- som pappersmasseindustri, än inom områden, där allenast timmerskog kan tillgodogöras. Medan man för rikets två nordligaste län måste anse, att af den i skogen producerade virkesmassan omkring 40 %[2] icke

[1] Man kunde åtminstone väntat, att kommittéen föreslagit, att för denna landsända det af densamma utarbetade förslag till lag angående vården af enskildes skogar skulle införas i dimensionslagens ställe.

[2] Då staten äger hälften af all skogbärande mark i Norr- och Västerbotten, borde det sannerligen ligga i dess intresse att tillse att icke 40 % af den årliga afkastningen gå förlorade.

... Ayuntamiento de Madrid

komma till nyttig användning, torde för den här afhandlade delen af landet motsvarande tal hafva nedgått till omkring 20 %. Detta lyckliga förhållande får till väsentlig del tillskrifvas pappersmasseindustrien[1].

För skogarnas bestånd kan emellertid pappersindustrien äfven medföra ganska stora faror. Den underlättar nämligen en hänsynslös afverkning af ungskog i stor utsträckning. Den tillgodogör ungefär samma slags virke som pitpropshandeln och kan därföre i ännu högre grad än denna ruinera skogarne, enär den icke på samma sätt som pitpropshandeln behöfver vara begränsad till skogar belägna i närheten af kusten eller invid dit ledande billiga kommunikationsleder. Pappersmassefabrikens läge kan nämligen i någon mån rättas efter råvarans produktionsort.

Pappersmasseindustrien medför sålunda möjligheter å ena sidan till bättre skogshushållning, men å den andra jämväl till ökad skogsskövling. Ett önskemål är därföre, att förhållandena må kunna så ordnas, att fördelarna begagnas, men faran för skövling undvikes[1].»

Tillverkning af träkol.

Enligt skogskommittéens tabeller har järnindustrien åren 1886—1895 i medeltal per år förbrukat 4,500,750 kubikmeter träkol, till hvilka 5,400,900 kubikmeter virke åtgått. Dessutom har järnindustrien under samma år i medeltal per år användt 488,197 kubikmeter ved. Hela virkesförbrukningen för järnindustrien har alltså åren 1886—1895 i medeltal per år utgjort 5,888,000 kbm. Angående vedförbrukningen kunna vi, eftersom i tabellerna är angifvet, huru mycket som däraf varit kastved, gallringsvirke och sågaffall, erhålla kännedom om den kvantitet växtlig skog, som af järnindustrien förbrukats till ved: den utgör 354,261 kbm. Tyvärr saknas däremot i betänkandet utredning om den kvantitet växtlig skog, som användts till träkol, hvilket är desto beklagligare, som en tillförlitlig utredning häraf ej kan verkställas af en enskild.

Enligt de uppgifter, som stått författaren till buds, skulle

[1] Spärrningen gjord af förf.

Ayuntamiento de Madrid

emellertid allra högst 1,000,000 kbm. kol erhållas årligen ur sågaffallet vid ensamt de norrländska sågverken. Lägges härtill 400,000 kbm. sågaffall från mellersta Sveriges sågverk, hvilken siffra äfven torde vara mer än tillräcklig, så skulle alltså den direkt ur skogen tagna kolkvantiteten uppgå till minst 3,100,750 kbm., motsvarande en virkesförbrukning af 3,720,900 kbm. Huru stor del af denna virkeskvantitet utgjorts af gallringsvirke, af skogsaffall samt torkande och oväxtlig skog, är i själfva verket omöjligt att ens närmelsevis bestämma. Men under antagande att procenten af gallringsvirket vid tillverkning af träkol är densamma som vid vedförbrukningen[1], skulle 21 % gallringsvirke i första rummet afgå från nämnda summa. Procenten af skogsaffall synes vara väsentligt mindre, ty endast i Dalarne och söder därom tillvaratagas vid afverkningen fallande toppar i någon större skala till kolved. Den torde därför kunna uppskattas till högst 15 %. Till sist kolas i Norrland en del torkande och oväxtlig skog; kvantiteten häraf är dock ej så stor och torde kunna beräknas till högst 10 % af det hela. Häraf skulle framgå, att c:a 46 % af allt det träkol, som erhålles direkt ur skogarna, tillverkats af gallringsvirke, skogsaffall, torkande och oväxtlig skog. För all säkerhets skull kan man emellertid gärna antaga att hälften af alla skogskol erhålles ur dylik skog. Den andra hälften af skogskolen eller 1,860,450 kbm. skulle alltså tillverkas af skog i sin bästa växtkraft. Till denna siffra böra läggas de 354,261 kbm. virke, som åtgå till ved; alltså inalles och i en rund summa 2,215,000 kbm. virke taget ur växtlig skog. Äfven om denna siffra vore för hög och därför skulle kräfva en betydlig reduktion, hvilket dock förefaller mindre sannolikt, så skulle ändock tillräcklig kvantitet återstå för att väcka vår häpnad. För jämförelses skull må anföras att af pappersmasseindustrien under 1895 förbrukades 1,419,833 kbm. samt att åren 1886—1895 i medeltal per år förbrukningen uppgick till endast 682,921 kbm. Betänker man nu, att dock en del af det virke, som användes för pappersmasseindustrien, tages af oväxtlig skog och sågaffall, så synes det kunna anses oomtvistligt, att järnindustrien använder vida mer växtlig ungskog än t. o. m. pappersmasseindustrien.

Trävaruindustrien behöfver för sin export af 6 millioner

[1] Se kommittéens tabeller.

Ayuntamiento de Madrid

kbm. sågade trävaror 8—9 millioner rundt virke, hvarvid är att märka, att till försågning ej kunna användas träd af mindre dimensioner än 5—6 tum i topp på 15 fot. Då härtill kommer att allt från statens egna eller under dess förvaltning stående skogar kommande virke består antingen af utvuxna träd eller sådana med afstannad växtlighet eller skadade och döda träd, att staten är den största skogsägaren[1], att de fleste enskilde stora skogsägare följa statens exempel, samt att timmer, hugget af ung, växtlig tallskog, sjunker och följaktligen ej kan flottas, torde lätt inses, i huru ringa omfattning sågverken förbruka den unga skogen. Huru vi än se saken, torde därför järnindustrien, tills vidare åtminstone, varit den ojämförligt störste konsumenten af vår lifskraftiga, i sin bästa ålder varande skog. Möjligen hade kommittéen bort ägna sin uppmärksamhet äfven åt detta faktum, som dock ej kan sakna all betydelse, och därför äfven härom bort åstadkomma en fullständig utredning.

Det är allom bekant, att det pris, som för skogens produkter betalas af trävaruindustrien, är vida högre än det pris, som betalas för kolved. Detta beror naturligtvis därpå, att för samma kvantitet försäljningspriset af sågad vara är vida högre än försäljningspriset af kol. Så gäller i detta nu vid ett af mellersta Norrlands sågverk en kubikmeter sågad vara — alla kvaliteter och dimensioner inbegripna — kr. 27,83, under det att kolet på samma plats blott betingar kr. 5,75 pr kubikmeter. Härvid är dock att taga hänsyn till, att tillverkningskostnaden pr kubikmeter sågad vara utgör 3 kronor, under det att tillverkningskostnaden af en kubikmeter träkol blott är 1,50, samt att man, för att finna kolets värde vid järnverken, bör öka detsamma med det belopp, hvartill transportkostnaden dit uppgår. Skillnaden blir i allt fall ofantlig. Att äfven trämasseindustrien kan betala vida högre pris för skogens produkter, än järnindustrien förmår, är likaledes allmänt kändt.

Emellertid måste järnindustrien erhålla sitt fulla behof af träkol. Härom kan ej tvifvel råda. Men däremot kunna tvifvel uppstå, huruvida den handlar klokt däri, att till kolning använda sin i bästa växtkraft varande skog, eller huruvida det ej vore klokare att låta denna skog utväxa till sågtimmer. Ett träd af 30—40

[1] Från statens och under dess förvaltning stående skogar uppgick afverkningen och utsyningen under 1898 till ej mindre än 2,138,708 kbm., hvaraf det mesta användes för trävaruindustriens behof.

Ayuntamiento de Madrid

års ålder lämnar ju under de följande 40—50 åren genom sin årliga tillväxt fullgod ränta å skogskapitalet, och, sedan det utväxt till timmerträd, mångdubblas värdet af dess virke. Det synes därför, som borde det ligga i järnverksägarnes eget intresse att bevara den unga skogen, till dess den hunnit utväxa till sågtimmerträd, men att i stället täcka behofvet af kolved uteslutande med skogsaffall, torkande och till annat ändamål oduglig skog, om ock detta material måste tagas från längre bort belägna skogar. I hvarje fall torde detta ligga i landets intresse, och därför synes det, som hade skogskommittéen ej bort helt och hållet förbigå dessa förhållanden. Det lider intet tvifvel, att Sverige producerar tillräckligt skog för såväl trävaru- och trämasseindustrierna som ock för järnindustriens nuvarande behof. Det gäller blott att tillse, att ingen skog förfares, samt att de båda förstnämnda industrierna i första rummet hänvisas till den oväxtliga skogen, järnindustrien åter till affallet vid sågverken och i skogarna samt annan för de förstnämnda industrierna oanvändbar, men för kolning fullt duglig skog. Härigenom skulle ock nödigt skydd beredas den växtliga ungskogen.

Af det föregående torde framgå, dels hvilka de kraf äro, som en hvar af de trenne skogskonsumerande industrierna med fog kan ställa på arten af den skog, hvaraf en hvar af dem har behof, dels att dessa behof, blott en lämplig fördelning af materialet äger rum, ej strida emot, utan tvärtom, från skogsvårdens synpunkt, supplera hvarandra[1], dels äfven att denna fördelning genom nu föreliggande lagförslag knappast i något hänseende kan tänkas blifva genomförd, eller ens befrämjad.

Det torde ock vara omöjligt, att endast genom lag nå detta mål; upplysning och utveckling måste medverka.

Men närmare målet torde man komma, om pappersmasseindustrien finge ostördt utvecklas i de delar af landet, där oväxtlig gran i öfverflöd finnes. Därför bör det tilltänkta förbudet att i Norr- och Västerbottens län fritt använda undermålig skog till pappersmassefabrikation inhiberas.

Desslikes borde en blifvande skogslag skydda våra barrträds goda stamform eller, där så behöfves, framkalla den-

[1] I själfva verket är en fullt ordnad skogshushållning tänkbar endast där, hvarest afsättning finnes för så väl sågtimmer som pappersmasseved och kolved.

Ayuntamiento de Madrid

samma. Stadgades t. ex., att den olikåldriga beståndsformen, där den finnes, skall behållas, samt att, där beståndsformen är likåldrig, den skall till olikåldrig omföras, då skulle stamformen kunna bevaras och med den äfven det svenska virkets framstående egenskaper. En sådan bestämmelse vore liktydig med successiv afverkning och skulle äfven innebära skydd för den unga skogen, men skulle ej på något sätt verka hindrande för skogens rätta skötsel.

Därför bör, för så vidt skogskommittéens lagförslag skall upphöjas till lag, framför allt annat § 1 i »Förslag till lag angående vården af enskilda skogar» erhålla en annan lydelse.

Denna paragraf bör, med afseende å sådan mark, där växttäcket icke försvårar, än mindre förhindrar föryngringen — ursprunglig skog — innehålla antingen den bestämmelsen, att den olikåldriga beståndsformen, där denna finnes, må bevaras, samt att, där beståndsformen är likåldrig, denna må till olikåldrig omföras, eller ock annan bestämmelse, som skyddar trädformen och den unga skogen, och som därjämte medgifver en rätt skogsvård.

Den må dock tillåta skogsägaren att, blott tillräckligt antal fröträd lämnas, fritt förfoga öfver den skog, som finnes å sådan mark, där växttäcket försvårar föryngringen — härledd skog. Dock må i detta fall därjämte den bestämmelsen intagas, att såsom fröträd lämnas det trädslag, som på grund af markens beskaffenhet har den största utvecklingsmöjligheten.

Till sist bör paragrafen innehålla den förklaringen, att såsom skogsbördig mark ej må anses sådan mark, hvars växttäcke förhindrar föryngringen — försumpad skog. Fri afverkning å dylika marker må alltså medgifvas.

En skogslag, som ej fäster afseende vid de skilda stadier, i hvilka våra skogar befinna sig, måste alltid i en eller annan riktning verka skadligt. Detta är orsaken, hvarför de skogslagar, vi redan äga, ej äro tillfredsställande.

Det nu föreliggande lagförslaget har, som ofvan visats, ej heller tagit hänsyn därtill. Denna uraktlåtenhet är dock så mycket mindre förklarlig, som vid den tid, då skogskommittéen utförde sitt arbete, vetenskapen redan påvisat lagen för skogssamhällenas utveckling och därmed äfven de vidt skilda typer, som finnas på våra skogsmarker, samt att en hvar af dem kräfver sin särskilda behandling. Vi må därför hoppas, att detta lagförslag ej utan genomgripande förändringar må blifva lag.

Ayuntamiento de Madrid

Bidrag till frågan om de svenska s. k. ömsesidiga lifförsäkringsbolagens rättsliga natur.

Af **Teodor Åström.**

De former, under hvilka försäkringsidéen praktiskt realiserats, hafva varit starkt växlande, men man har dock velat hänföra dem till tvenne hufvudtyper, den ena karakteriserad därutaf, att försäkringsgifvaren, vare sig det nu är en enskild person eller — det öfvervägande vanliga — ett bolag eller en anstalt, är bestämdt skild från försäkringstagarne, och den andra därutaf, att försäkringstagarne själfva tillsammans utgöra försäkringsgifvaren. Till den förra typens ytterligare karakter hör, att försäkringstagaren för sin försäkring endast gäldar kontraktsenligt fixerad godtgörelse, som sålunda blir oberoende utaf, huruvida de skador, som af försäkringsgifvaren måste under försäkringsperioden gäldas, blifva större eller mindre. Den andra typens ytterligare kännetecken äro däremot, att försäkringstagarne direkt garantera hvarandra, hvadan de skador, som under försäkringsperioden träffa den ene eller andre utaf dem, fördelas till ersättning af alla de försäkrade, hvilka sålunda, när de taga försäkring, icke kunna få den dem för försäkringen eventuellt åliggande godtgörelsen på förhand bestämd. — Anordnas försäkringen efter den första hufvudtypen i dess renhet, har försäkringstagaren ingen bestämmanderätt i fråga om försäkringsgifvarens skötsel af försäkringsaffären, lika litet som han har någon rätt till andel i den vinst, som möjligen kan uppstå af densamma. Enligt den andra hufvudtypen hafva försäkringstagarne själfva affärens

Ayuntamiento de Madrid

ledning i sina händer, och på rörelsen uppkommande vinst delas dem emellan.

Hvad nu är sagdt har sin tillämplighet vid hvarje slag af försäkring, så väl person- som elementarförsäkring. Emellertid hafva, icke minst på lifförsäkringsväsendets område, formerna för försäkringsaffärens ordnande, såsom ofvan antydts, växlat, så att anordningar, som hufvudsakligen tydt på den ena hufvudtypen, modifierats genom lån från den andras grundtankar.

En säregen karakter i förevarande hänseende förete de hos oss arbetande större lifförsäkringsbolag, hvilka icke äro aktiebolag. Enligt sina reglementen och stadgar angifva de sig i allmänhet vara grundade på ömsesidighet, hvarmed väl, om den tanke, som skulle ligga i detta ord, vore närmare utförd, skulle afses, att de tillhörde den andra af oss uppställda hufvudtypen, men ömsesidighetsbegreppet är likväl hos de flesta af dem till sin väsentligaste sida så föga utfördt, att de snarare äro att inordna under den första hufvudtypen, därest man icke med hänsyn till de egendomligheter, de förete, vill hänföra dem till en alldeles särskild typ. De försäkringsanstalter, som vi här närmast afse, äro Allmänna lifförsäkringsbolaget (bildadt 1887), Svenska lifförsäkringsbolaget (bildadt 1891), Svenska arbetarelifförsäkringsbolaget Valand (bildadt 1893), Lifförsäkringsbolaget Svecia (stiftadt 1897), Lif- och sjukförsäkringsbolaget Vasa (bildadt 1898), Allmänna pensionsförsäkringsbolaget (bildadt 1898) samt Lifförsäkringsbolaget Vanadis (bildadt 1899). Samtliga dessa anstalter uppgifva sig i sina reglementen vara ömsesidighetsbolag eller grundade på ömsesidighet, men vid närmare granskning måste man finna, att denna ömsesidighet icke kan innebära, att delägarne äro ansvariga för ersättningarnes utbetalande i vidsträcktare mån än försäkringstagarne i aktiebolagen. Detta stödes på följande. En försäkringstagares förpliktelser angifvas i den af honom undertecknade försäkringsansökningen tillika med särskilda stadgar eller villkor, till hvilka i den samma hänvisas. I de ansökningsblanketter, som användas af de nämnda bolagen, finnes nu intet, som antyder en förpliktelse, gående vidare än att betala den på förhand vid försäkringens beviljande fixerade premien. I ansökningarne hänvisas däremot till anstalternas reglementen och stadgar, hvilka sålunda i förevarande hänseende blifva normerande.

Ayuntamiento de Madrid

Det enda åter i dessa stadgar och reglementen, som antyder någon utöfver de fixerade premierna gående ansvarighet, är ordet »ömsesidig» och »ömsesidighet» (»Allmänna lifförsäkringsbolaget är ett ömsesidighetsbolag», »Svenska lifförsäkringsbolaget är ett ömsesidighetsbolag», »Detta bolag, hvars firma är Lifförsäkringsbolaget Svecia, är ett ömsesidighetsbolag», »Svenska arbetare-lifförsäkringsbolaget Valand är ett ömsesidigt bolag», »Lif- och sjukförsäkringsbolaget Vasa är en ömsesidig försäkringsanstalt», »Detta bolag, hvars firma är Lifförsäkringsbolaget Vanadis, är ett ömsesidighetsbolag»); men att från berörda uttryck i och för sig sluta till någon vidsträcktare ansvarighet, torde juridiskt sedt innebära en orimlighet. Ingen torde väl ens vilja påstå, att dessa uttryck skulle konstituera en solidarisk ansvarighet af den omfattande art, att hela det belopp, som behöfs till reglering af förfallna risker, skulle i första hand kunna uttagas af hvem som helst bland försäkringstagarne, hvilka sålunda skulle vara i vidsträcktaste mening solidariskt ansvariga. Därför återstår endast antagandet, att uttrycken i fråga skulle innefatta en uttaxeringsprincip, d. v. s. att ersättningen för de risker, som utfallit under en viss period, skulle fördelas till betalning af de under samma period försäkrade. För en sådan uttaxering skulle likväl erfordras, dels att regleringsperioden vore bestämd, så att man visste, på hvilka uttaxeringen skulle ske, och dels att grunderna för uttaxeringen vore gifna, vare sig nu dessa grunder skulle vara de olika försäkringssummorna eller — hvilket i sådant fall mera skulle närma sig det rätta — de för de olika försäkringstagarne fixerade fasta premierna, som ju äro beräknade med en viss hänsyn till de olika risker, som olika försäkringstagares lif erbjuda. I nu angifna hänseenden finnas dock inga bestämmelser i de nämnda bolagens stadgar, och vid sådant förhållande torde med tämlig grad af visshet kunna påstås, att ingen af de nämnda bolagens försäkringstagare är förpliktad till några tillskott utöfver de i försäkringspolicerna angifna fasta premierna. Att man är berättigad till en sådan slutsats, torde äfven i viss mån bestyrkas därutaf, att i de utländska lagstiftningar, som innehålla några mera utförliga bestämmelser angående försäkringsväsendet, äfvensom i hos oss framkomna lagförslag ansetts nödigt inrymma bestämmelser därom, att försäkringsanstalter, hvika icke äro aktiebolag, skola i sina

Ayuntamiento de Madrid

reglementen intaga föreskrifter för uttaxeringen i de af oss angifna hänseenden.

En annan omständighet, som leder till, att uttaxering i de nämnda bolagen icke kan praktiskt genomföras, är, att, såsom deras reglementen, försäkringsansökningar och policer äro affattade, försäkringstagarne kunna öfvergifva sina försäkringar, utan att bolagen torde vara berättigade ens att utsöka de fixa premierna, hvadan sålunda en utöfver samma premier gående uttaxerad summa ännu mindre kan lagligen uttagas. Genom att öfvergifva sina försäkringar, gå försäkringstagarne icke ens helt förlustiga sina andelar i de genom deras premietillskott bildade fonderna, utan äro, därest deras försäkringar gällt under en viss tid, berättigade till utfående af åtminstone en del af försäkringarnes s. k. matematiska värde.

De ifrågavarande bolagen synas jämväl själfva hafva utgått från, att deras försäkringstagare icke kunde vara förpliktade till några tillskott utöfver premierna, ty de hafva genom andra bestämmelser sökt sörja för att icke komma i den ställning, att ersättningarne för några utfallande risker skulle blifva oreglerade. I allmänhet hafva de nämligen så ordnadt, att de för eventuella skaderegleringar äfvensom för förvaltningskostnader nödiga medlen tills vidare, till dess bolaget själft uppnått en viss fondbildning, kontraktsenligt förskjutas af ett förlagsaktiebolag, och därest af den fond, som bildas af sålunda tillskjutna medel, vanligen kallad reservfond, någon större del åtgått, skall bolaget afvecklas och dess rörelse upphöra, så vida icke samma fond på ett eller annat sätt bringas upp till sitt ursprungliga belopp. — Och skola, jämlikt reglementena, vid en sådan afveckling bolagets medel, hvilka enligt grunderna för fondafsättningen härtill tämligen gifvet måste förslå, i första hand användas att skaffa försäkringstagarne försäkring i annat bolag. Att ett nu antydt uppbringande af fonden icke kan ske genom uttaxering af bristen på de försäkrade, följer af hvad vi ofvan sagdt angående de felande grunderna för en uttaxering, utan synes det naturliga vara, att man tänkt sig det eventuella tillskottet göras af dem, hvilkas intressen i ett sådant fall närmast och uteslutande stå på spel, nämligen förlagsaktiebolaget och dess aktieägare.

Ett par ömsesidighetsanstalter, nämligen Skandinaviska all-

Ayuntamiento de Madrid

männa lifförsäkringsföreningen Balder (stiftad 1887) och Svenska lifförsäkringsanstalten Oden (bildad 1889) förete vid första påseende af deras reglementen några afvikelser från den typ, under hvilken vi hänfört ofvanföre angifna bolag. I reglementet för »Balder» som f. ö. icke kallar sig bolag utan förening, angifves nämligen, att dess verksamhet är »grundad på ömsesidighet, i det alla försäkringstagare, hvar med sin försäkring, så länge densamma är gällande, ansvara för uppfyllandet af de förpliktelser, som föreningen åtagit sig emot hvarje enskild försäkringstagare», men då närmare bestämmelser saknas angående grunderna och sättet för fullgörandet af nämnda förpliktelser, torde »Balders» försäkringstagare icke stå i någon annan ställning till försäkringsgifvaren, föreningen, än försäkringstagarne i öfriga »ömsesidiga» försäkringsbolag. Anstalten Oden har däremot i sitt reglemente bestämmelser, som innefatta ett närmande till praktiskt genomförande af uttaxeringsprincipen. Utom det att anstalten anger sin verksamhet hvila på ömsesidighet, »i det alla anstaltens delägare gemensamt hvar med sin försäkring ansvara för uppfyllandet af de förpliktelser, som anstalten åtagit sig emot hvarje enskild försäkringstagare», anger dess reglemente, att öfverstyrelsen i vissa fall, sedan föregående års bokslut föreligger, äger förordna om tillskott af delägarne i förhållande till den premie, en hvar för året haft att betala. Dock modifieras berörde bidragsplikt genom bestämmelsen, att tillskott ej kan utsökas, utan att delägare endast, därest han icke i föreskrifven tid erlägger detsamma, förverkar sina på försäkringen grundade anspråk mot anstalten och sålunda icke heller kan utbekomma någon del af försäkringens matematiska värde.

De viktigare svenska s. k. ömsesidiga lifförsäkringsbolagen synas oss sålunda i afseende å försäkringstagarnes förpliktelser i allmänhet icke förete några väsentliga afvikelser från lifförsäkringsaktiebolagen. »Ömsesidigheten» framstår däruti, att försäkringstagarne blifvit mera principmässigt tillförsäkrade den vinst, som kan uppkomma af verksamheten, äfvensom däruti, att dem beredts möjlighet att så småningom själfva få bestämmanderätten öfver anstalternas verksamhet och öden.

Vid en utförligare lagstiftning rörande försäkringsväsendet i vårt land synas de ömsesidiga lifförsäkringsbolagen icke minst

Ayuntamiento de Madrid

med hänsyn till den säregna karakter, de förete, böra blifva föremål för samma intresse och uppmärksamhet som lifförsäkringsaktiebolagen; och enär de redan måste anses faktiskt erkända, samt deras jämväl under offentlig kontroll utöfvade verksamhet, ehuru delvis anordnad efter förut icke tillämpade grunder, icke företer några afvikelser från sådana principer, som anses nödiga att iakttaga för att trygga den försäkringssökande allmänheten, torde lagstiftningen icke underlåta att erkänna dessa redan uppvuxna rättsbildningar.

Ayuntamiento de Madrid

Lagstiftning och lagskipning.

Minderåriges användande i industriellt arbete.

II.

Då det gäller att bedömma värdet af en lagstiftning angående arbetareskydd, har man först och främst att undersöka, om garantierna för lagens efterlefnad äro tillfredsställande eller icke. Saknas dylika garantier, är lagstiftningen fullkomligt värdelös. Detta är ju egentligen självklart. Tyvärr behöfver dock detta förhållande hos oss påpekas. Anledningen till, att nu gällande författning rörande minderåriges arbete förblifvit kraftlös, har ju uteslutande varit saknaden af dylika garantier. Och äfven det nu framlagda förslaget företer, trots dess stora förtjänster, några synnerligen väsentliga brister i förevarande afseende.

De bestämmelser i förslaget, som afse eller stå i samband med garantierna för lagens efterlefnad, äro följande[1]:

1) Idkare af näringsdrift, som faller under författningen, skall hos konungens befallningshafvande (resp. öfverståthållareembetet) göra anmälan, såväl då han börjar använda minderårige i sin näring, som då han upphör därmed. Embetsverken påpeka lämpligheten af ett uttryckligt stadgande om skyldighet för nyssnämnda myndigheter att tillställa den öfvervakande myndigheten (yrkesinspektör resp. bergmästare) uppgift om dylika anmälningar. 12 §

2) Innan minderårig får användas i arbete skall medelst läkarebetyg styrkas, att han icke till följd af sjukdom eller kroppslig svaghet kan anses af det ifrågavarande arbetet komma att lida men. Därvid eger arbetsgifvaren fritt välja läkare. 2 §

[1] De paragrafer i förslaget, i hvilka de resp. bestämmelserna återfinnas, äro antecknade i marginalen.

Ayuntamiento de Madrid

Det åligger näringsidkare att under den tid, minderårig är i hans arbete anställd, förvara ej blott dylikt läkarebetyg utan ock intyg om den minderåriges ålder och om det af honom i folkskolan inhemtade kunskapsmått.

9 § 3) Minst en gång hvarje kalenderår skall medelst läkarebesiktning undersökas, huruvida arbete, hvartill minderårig användes, är för honom menligt. Befinnes så vara förhållandet, får dylik minderårig ej längre sysselsättas uti ifrågavarande arbete. Dylik besiktning skall verkställas af läkare, som förordnas af konungens befallningshafvande (resp. öfverståthållareembetet), och anteckning om resultatet af besiktningen skall ske i den uti nästa punkt omförmälda registerboken. Embetsverken föreslå, att dylik besiktning alltid skall ske å arbetsstället.

10 § 4) Näringsidkare skall för hvarje kalenderår föra registerbok öfver de af honom under året använda minderårige, och denna bok skall upptaga för hvarje särskild minderårig hans namn, födelseår, födelsedag, faders, moders eller målsmans namn och hemvist, dag för anställning i arbetet, den tid af dygnet, hvarunder den minderårige varit i arbete sysselsatt, dagen för afgång ur arbetet äfvensom anteckning om, att de i punkt 2) här ofvan omnämda skol- och läkarebetyg aflämnats.

Dylik registerbok skall efter hvarje kalenderårs slut öfverlämnas till yrkesinspektör (resp. bergmästare) i och för granskning. Sedan denna skett, återställes registerboken med anteckning om, att granskning ägt rum.

11 § 5) Den egentliga tillsynen öfver efterlefnaden af författningen utöfvas af yrkesinspektörerna samt, i afseende å egentlig grufdrift, af bergmästarne.

13 § Dessa äga därvid följande befogenheter: a) de skola äga tillträde till arbetsställe, där minderårige sysselsättas, med rätt att där företaga erforderliga undersökningar, allt detta dock endast under den tid, arbetet pågår, samt först efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare; b) de äga tillgång till registerbok och de hos arbetsgifvaren förvarade betygen om skolgång och läkarebesiktning; c) de ega påkalla erforderligt biträde af hälsovårds- och kommunalnämnder, skolråd och skolstyrelser, provinsial-, stads-, distriktsläkare samt polismyndigheten. De i c) omnämda myndigheterna och läkarne (med undantag af polismyndigheten) ega ock rätt att på eget initiativ granska registerbok och de hos arbetsgifvaren förvarade intygen.

14 § 6) För underlättande af nyssnämnda tillsyn skall å arbetsställe, där minderårig användes, finnas anslagna dels förordningen om minderåriges

Ayuntamiento de Madrid

användande, dels uppgift å de tider, då för minderårig arbetet börjas och slutas samt rasterna infalla.

7) Såsom förut omnämts må, där visst slag af arbete visar sig vara synnerligen ansträngande för de minderårige eller för dessas hälsa vådligt, minderårige kunna förbjudas att användas i dylikt arbete, eller särskilda vilkor för deras sysselsättande i sådant arbete kunna föreskrifvas. Det skulle enligt förslaget åligga yrkesinspektör[1] samt provinsial- och stadsläkare att göra anmälan om behofvet af dylika ändrade bestämmelser. Embetsverken hemställa, att ifrågavarande läkare skulle äga samma rätt till tillträde i fabriker, där minderårige användas, som tillkommer yrkesinspektör. Samma befogenhet anse Embetsverken äfven böra tillkomma de läkare, som ha att företaga den i punkt 3) här ofvan omnämda årliga besiktningen af de minderårige. 8 §

8) För öfverträdelse af förordningens bestämmmelser straffas näringsidkare med böter från och med 5 till och med 300 kronor. Därjämte stadgas bötesstraff af 1—20 kronor för fader eller målsman, där minderårig med dyliks vilja och samtycke sysselsatts i strid med förordningens föreskrifter. 16 §

Dessa bestämmelser innehålla afgjorda förbättringar i jämförelse med de nu gällande. Genom desamma skulle det onekligen blifva väl sörjdt för erhållandet af en duglig inspektionspersonal. Men med hänsyn till garantierna för att denna inspektionspersonal skall blifva i stånd att i önskvärd grad utföra sitt värf att framtvinga lagens efterlefnad, äro ifrågavarande bestämmelser bristfälliga och ofullständiga. Det är därvid egentligen de här ofvan i punkterna 5, 6 och 8 upptagna bestämmelserna, som äro ägnade att framkalla väsentligare anmärkningar. Emot de öfriga punkterna torde blott följande erinringar vara att göra.

Med hänsyn till de i punkt 1) upptagna bestämmelserna (§ 12 i förslaget) är att erinra om att, då det i 1 § heter, att därunder skall falla »handtverkerirörelse, som drifves i så stor omfattning eller under sådana förhållanden i öfrigt, att den skäligen må anses såsom fabriksrörelse» och »annan med fabriksdrift jämförlig handtering», så kan man med säkerhet förutse att, i likhet med hvad som skett i andra länder, äfven hos oss talrika tvister skola uppstå angående, hvilka företag skola betraktas såsom fabriksrörelser eller såsom jämförliga med dylika. Att nöja sig med att

[1] Här har förslaget glömt bort bergmästaren.

Ayuntamiento de Madrid

låta domstol i hvarje särskildt fall tolka dylika vaga föreskrifter, är, såsom erfarenheten visat, icke lämpligt. Icke heller är den i nu gällande författning § 8 förefintliga bestämmelsen, enligt hvilken det tillkommer hälsovårds- eller kommunalnämnd att därom bestämma, ändamålsenlig, enär, utom det att berörda myndigheter ofta torde sakna den sakkunskap, som denna frågas afgörande kräfver, därigenom fara uppstår för att olika principer blifva tillämpade på olika orter. Icke heller torde det vara fullt lämpligt att i likhet med 1877 års kommitté öfverlämna detta åt vederbörande yrkesinspektörs afgörande. Då här ifrågavarande författning väl i likhet med systerförfattningen om skydd mot yrkesfara kommer att få karakteren af lag och således stiftas af konung och riksdag, torde lämpligast vara, att konungen medgifves rätt att i särskild författning bestämma om denna punkt. Därigenom vinnes ju, att bestämmelserna härom kunna med lätthet ändras, i den mån detta på grund af förändringar på det industriella område befinnes erforderligt.

Enligt 5 § 3 stycket i lagen ang. skydd mot yrkesfara är det yrkesinspektör förbjudet att för egen eller annans räkning drifva fabrik eller idka annat industriellt yrke eller att i dem hafva del eller anställning. Det kan ifrågasättas, om icke någon bestämmelse med likartadt syfte vore på sin plats med hänsyn till de läkare, som hafva att företaga de i författningen omnämnda besiktningarna. Sådan bestämmelse finnes t. ex. i den engelska lagstiftningen.

De väsentligaste anmärkningarne äro emellertid de, som de i punkt 5, 6 och 8 här ofvan (§§ 13, 14 och 16 i förslaget) omnämnda bestämmelserna framkalla.

Enligt 13 § är yrkesinspektörs resp. bergmästares befogenhet att inträda å arbetsställe på det sätt begränsad, att dylikt inträde endast får ske under den tid, arbetet pågår, och först efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare. Hvad det förstnämnda vilkoret beträffar, är det egentligen öfverflödigt. I Englands arbetareskyddslagstiftning har det förut funnits, men i den nu gällande lagen har det uteslutits. Faran för att yrkesinspektörer skulle vilja trakassera näringsidkare genom att fordra tillträde till arbetsställe, då arbetet är inställdt, är ju också synnerligen ringa. Såvidt som detta vilkor äfven skulle gälla bergmästare, bör beaktas, att bergmästare enligt grufvestadgan äger tillträde till grufva, äfven då arbetet ej pågår. Det går naturligtvis ej för sig att inskränka denna rätt med afseende å grufvor, där minderårige användas. Men skall detta vilkor bibehållas, måste det omredigeras, enär dess nuvarande lydelse kan leda till betänkliga konsekvenser. Uttrycket »under den tid *arbetet*

Ayuntamiento de Madrid

pågår» betyder ju detsamma som den egentliga arbetstiden. Det omfattar således icke rastetiderna och icke tiden före och efter den egentliga arbetstiden. För yrkesinspektörs kontrollerande uppgift kan det emellertid vara erforderligt att konstatera, om å visst arbetsställe minderårige användas till arbete under rastetid eller före eller efter den egentliga arbetstiden. Kan yrkesinspektör förvägras tillträde till arbetsställe å sådana tider, försvåras alltså hans kontroll på ett betänkligt sätt. Bestämmelsen bör därför åtminstone ändras till »då *arbete* pågår» eller »under den tid, någon arbetare sysselsättes»; sistnämnda formulering har den danska lagen accepterat och den återfinnes ock i det förslag till ny lagstiftning, som danska regeringen nyligen framlagt för riksdagen. Äfven dessa formuleringar äro dock ej fullt lämpliga. Om t. ex. en yrkesinspektör vill gripa på bar gärning en näringsidkare, som han har goda grunder att misstänka, att han sysselsätter minderårige å tid, som af honom angifvits såsom rastetid, kan det ju vara nödigt, att inspektören helt oförmodadt inträder i arbetslokalen under dylik rastetid. Äfven med den danska bestämmelsen skulle yrkesinspektören därvid dock löpa risken att öfverskrida sin befogenhet, enär det ju kunde hända, att just den dag, han kommer, intet arbete påginge under rastetiden. Inspektör bör därför äga rätt att inträda i arbetslokal, så snart han har skälig anledning antaga, att någon där sysselsättes.

Det andra vilkoret för att yrkesinspektör och bergmästare skall äga tillträde till arbetsställe, eller att näringsidkare eller vederbörande arbetsföreståndare förut därom underrättats, är ytterst betänkligt. Jag har redan på annat ställe (i denna tidskrift första årgången sid. 99) framhållit detta och hänvisat till 1877 års kommittés träffande omdöme, att en dylik bestämmelse »skulle sätta på spel hela verkan af inspektionen». I så godt som alla de länder, som gjort allvarliga försök med en begränsning af arbetstiden, har det ansetts icke tillrådligt att upptaga denna inskränkning af inspektörernas befogenhet. Den förefinnes sålunda icke i Englands, Tysklands, Schweiz', Österrikes, Frankrikes och Danmarks lagstiftningar. Att stifta lag i strid med den enstämmiga erfarenhet, hvarom detta förhållande bär vittne, vore synnerligen hufvudlöst. Nära till hands ligger visserligen den invändningen, att sagda inskränkning redan finnes uti lagen angående skydd mot yrkesfara, och att vi sålunda skulle äga en tioårig egen erfarenhet att stödja oss på. Därvid är dock att beakta, att denna erfarenhet icke är bevisande med afseende å den uppgift, som yrkesinspektörerna enligt den här ifrågavarande lagstiftningen skulle ha att fylla. Den kontroll, som inspektionen enligt 1889 års lag ang. yrkesfara har att utöfva,

Ayuntamiento de Madrid

gäller förhållanden, som ej hastigt kunna ändras eller döljas. Detta är undantagslöst fallet i afseende å de skyddsåtgärder och anordningar för att förekomma olycksfall, hvarom 2 § 2 mom. handlar. Och detsamma gäller med blott två undantag om de i 2 § 3 mom. omhandlande anordningarna. Erforderlig luftväxling, lämplig värmegrad, frihet från damm, gaser eller ångor i skadlig mängd samt renlighet äro anordningar, som ej i hast kunna åstadkommas. Endast i afseende å fordringarna på tillräckligt luftrum för hvarje arbetare och tjänlig belysning vore det tänkbart, att arbetsgifvaren skulle vid yrkesinspektörens ankomst kunna bortsopa spåren af förefintliga missförhållanden, nämligen genom att aflägsna en del arbetare, resp. öka belysningen, där icke hela tillgången på lyse regelbundet användes. Med afseende å kontrollen öfver efterlefnaden af en lagstiftning angående arbetstidens begränsning är förhållandet annorlunda. Arbetsgifvaren kan, då han får vetskap om yrkesinspektörens ankomst, aflägsna de arbetare, som sysselsättas i strid mot lagens bestämmelser, samt instruera arbetarepersonalen i afseende å de svar, de böra afgifva på yrkesinspektörens frågor, så att, äfven om inspektionen föranledts af misstanken om, att det icke stode rätt till på det ifrågavarande arbetstället, yrkesinspektören vid sin undersökning icke finner eller får kännedom om något, som han kan anföra till stöd för sin misstanke.

Till stöd för det ifrågavarande vilkoret har bl. a. anförts, att det vore för arbetsgifvaren nedsättande, om yrkesinspektör utan hans eller hans arbetsförmans vetskap finge inträda å arbetsstället. Detta är dock en fullkomligt felaktig syn på saken. Inspektionen är till för de illojala arbetsgifvarne, men för att den skall blifva verksam mot dessa måste den omfatta alla. Och en verksam kontroll är just till gagn för de lojala näringsidkarne, enär dessa ju alltid lida skada af att äga illojala konkurrenter, som äro i stånd att minska sina tillverkningskostnader genom missbruk af de skyddade arbetarnes arbetskrafter. Också finner man att, då en arbetareskyddslagstiftning i allmänhet efterlefves, just de lojala näringsidkarne bland andra yrka på och sträfva för att förhindra brott mot lagstiftningen. För öfrigt är inspektionen ej blott riktad mot arbetsgifvarne, utan därjämte och i fullt ut lika grad mot arbetarne. Dessa senare äro dels i egenskap af föräldrar till de minderårige, dels emedan de behöfva de minderårige till biträden, utsatta för frestelsen att befrämja brott mot författningens föreskrifter. Det händer därför ibland, att lagstiftningen öfverträdes, utan att arbetsgifvaren därom har vetskap och utan hans skuld. Jag återkommer till denna punkt vid granskningen af straffbestämmelserna.

Ayuntamiento de Madrid

Utom de nu behandlade inskränkningarne i yrkesinspektörs befogenhet, skulle förslaget medföra ytterligare en, ehuru den icke finnes i förslaget omnämnd. Enligt lagen ang. yrkesfara § 6: 2 kan för bevarande af yrkeshemlighet från inspektion undantagas viss del af arbetslokal. Frågan härom afgöres visserligen af yrkesinspektören. Men om denna afslår härom gjord framställning, skall frågan hänskjutas till K. Bfhde, öfver hvars beslut besvär naturligtvis kan anföras hos Kongl. Maj:t. Ehuru här är fråga blott om en inskränkning för särskilda fall, och ehuru vederbörande yrkesinspektör ju skulle få tillfälle att göra sin åsikt gällande, är dock stadgandet betänkligt isynnerhet i sådana fall, då anordningen skulle komma att gälla längre tid. Detta gäller med hänsyn till såväl skydd mot yrkesfara som de minderåriges arbetstid. Ty i dylik från inspektion undantagen lokal kunna ju arbetare blifva utsatta för de faror, som 1889 års lag afser att förekomma, samt minderåriges arbetskraft missbrukas. Och något skäl hvarför den, som har eller anser sig ha en yrkeshemlighet att bevara, i detta afseende skulle erhålla en priviligierad ställning gent emot andra näringsidkare, förefinnes näppeligen, då ju yrkeshemlighet kan beredas skydd på annat sätt. I 1889 års lag har ju också detta skett, och för att öka detta skydd, ifall det ej anses tillräckligt, förefinnes ju alltid möjligheten att skärpa straffsatsen.

Vidare är att anmärka, att ifrågavarande lagstadgande förefaller något egendomligt ur legislativt-teknisk synpunkt. Enligt lagen om skydd mot yrkesfara äger yrkesinspektör med afseende å alla de denna lag underkastade näringsyrkena redan samma rätt som ifrågavarande lagstadgande i förslaget tilldelar honom, och detta äfven om minderårige icke användas. Såvidt dessa yrken är i fråga, är alltså stadgandet alldeles öfverflödigt. Utom nämnda yrken skulle enligt förslaget äfven egentlig grufdrift falla inom den blifvande författningens giltighetsområde. Men, som redan påpekats, måste bergmästare enligt grufvestadgan redan nu äga till och med större rätt till tillträde än den honom i 13 § af förslaget medgifna, och meningen kan väl ej vara att inskränka denna rätt i afseende å de grufvor, där minderårige användas. Äfven för grufvor är alltså stadgandet öfverflödigt, ja rent af vilseledande. Enligt ämbetsverkens ändringsförslag skulle visserligen den blifvande lagstiftningen komma att omfatta tvänne yrken, som ej falla under lagen ang. yrkesfara, nämligen viss sågverksrörelse samt brädgårdsrörelse, som drifves i samband med sågverk. Vidare skulle enligt 1 § sista punkten af förslaget Konungen äga rätt att utsträcka författningens giltighetsområde äfven till andra yrken. Om på ettdera eller båda

Ayuntamiento de Madrid

dessa sätt den blifvande författningen skulle komma att omfatta yrken, som ej falla under lagen ang. yrkesfara, måste man hafva ett stadgande, som gifver yrkesinspektörerna i afseende å dessa yrken samma befogenhet som tillkommer dem i afseende å de yrken, för hvilka lagen om yrkesfara gäller. Men detta bör då affattas så, att nyssangifna oegentligheter försvinna.

Genom detta förfarande undvikes ock en tvetydighet, som nu vidlåder förslagets § 13, sammanställd med 6 § 2 mom. i lagen ang. yrkesfara. Ty då förstnämnda § ej innehåller något om skydd för fabrikshemlighet, skulle ju, om den blifvande författningen komme att utsträckas till annat yrke, detta icke erhålla det skydd för yrkeshemlighet, som enligt 6 § 2 stycket af lagen ang. yrkesfara tillkommer fabriksdriften. För min del anser jag visserligen såsom sagdt, att detta skyddsmedel lämpligast bör försvinna, men bibehålles det för fabriker, bör det ock gälla för andra näringsföretag, som drages in under yrkesinspektörernas uppsikt.

Slutligen torde det böra erinras om, att ifall inspektionspersonalens ökning åvägabringas genom inrättande af inspektörssassistenter, hvilka skulle komma att utföra en väsentlig del af inspektionsarbetet, måste författningen ändras så, att dessa erhålla samma befogenheter i afseende å inspektioner, som enligt det ofvan sagda bör tillkomma yrkesinspektörerna.

I förslagets § 14 (se punkt 6 här ofvan) stadgas, att då minderårig användes i företag, som är underkastadt författningens bestämmelser, skola å lämplig plats å arbetsstället finnas anslagna dels författningen med de tillägg och ändringar, som framdeles kunna varda stadgade, dels ock uppgift å de tider, då för minderårig arbetet börjas och slutas samt rasterna infalla. Såsom jag redan i annat sammanhang (denna tidskrifts första årgång sid. 95 o. ff.) anmärkt, har denna bestämmelse till syfte att möjliggöra en effektiv kontroll öfver författningens efterlefnad. Men detta syfte kan denna bestämmelse ej ensam åstadkomma utan endast i förening med andra, som emellertid i författningen saknas. Då denna punkt är af synnerligen stor betydelse, torde det vara skäl att lämna en kort redogörelse för de erfarenheter, hvilka gifvit upphof till de åsyftade bestämmelserna.

I England öfverlämnades, som bekant, tillsynen öfver arbetareskyddslagstiftningens efterlefnad genom 1833 års lag åt särskilda yrkesinspektörer. Dessas sträfvanden att framtvinga lagstiftningens efterlefnad hade dock under en längre tid föga framgång. Detta berodde väsentligen på affattningen af de materiella bestämmelserna angående arbetstidens begränsning.

Enligt 1833 års lag[1] skulle de minderåriges arbete infalla mellan

[1] Den här i det följande behandlade lagstiftningen gällde som bekant blott textilfabriker. Med ordet fabrik i det följande afses sålunda dessa textilfabriker.

Ayuntamiento de Madrid

½6 på morgonen och ½9 på kvällen. Arbetstiden för barn (9—13 år) fick uppgå till högst 9 timmar om dagen och för unga personer (13—18 år) till högst 12 timmar. Bestämmelserna rörande barnens arbetstid hade i allmänhet till en början den verkan, att dels en stor del afskedades, dels dubbla skift inrättades, så att en uppsättning barn arbetade på förmiddagen och en annan uppsättning på eftermiddagen. Sistnämnda anordning, som uppmuntrades af denna lagstiftnings vänner, gjorde det möjligt att förse de äldre arbetarne med erforderligt antal unga biträden under hela arbetsdagen. För att åstadkomma vederbörlig samverkan mellan de unga personerna (13—18 år) och de äldre arbetarne användes ett annat system med skift, nämligen skift med oregelbundna ombyten. På detta sätt blef det möjligt att låta unga personer vara i arbete under hela arbetsdagen (½6 f. m. till ½9 e. m.) d. v. s. under 15 timmar, ehuru arbetstiden för hvarje särskild arbetare ej fick öfverstiga 12 timmar. Se här ett exempel på en mycket enkel dylik anordning: Ett skift — A — började ½6 f. m. och slutade 7 e. m.; under denna tid arbetade detta skift 12 timmar och åtnjöt i öfrigt de i lag föreskrifna måltidsrasterna på sammanlagdt 1½ timme. Ett andra skift — B — började först 8 f. m. och slutade ½9 e. m. med lika långa arbets- och rastetider som skiftet A. Följden af denna anordning var, att skiftet A fick under tiden ½6—8 f. m. förrätta dubbelt arbete — både för sig och skiftet B — och skiftet B under tiden 7—½9 e. m. likaså arbeta dubbelt. Frånser man från den häraf härrörande ökade ansträngningen, hade ju ej något varit att invända mot en dylik skiftindelning, i fall densamma varit förenad med iakttagande af lagens föreskrifter om arbetstid och raster. Men en dylik indelning på skift kunde ock användas såsom medel för att dölja ett kringgående af lagens ifrågavarande bestämmelser. Ty så snart dylik skiftindelning anordnades på ett något mer invecklad sätt, var all kontroll öfver, att lagens bestämmelser efterlefdes, omöjliggjord, såvida ej en inspektör anställdes vid hvarje fabrik.

Då med år 1842 större lifaktighet inträdde inom industrien, började man ock allt mer använda dylika inkrånglade skiftindelningar för att kunna obehindradt öfverskrida de lagstadgade arbetstiderna, och detta skedde såväl med hänsyn till barn som unga personer. Yrkesinspektörerna erkände sin vanmakt att under sådana förhållanden öfvervaka lagstiftningens efterlefnad. Genom 1844 års lag sökte man råda bot på detta missförhållande. Hvad barnarbetet beträffar skedde detta genom att göra fördelningen af barnen på tvenne hvarandra aflösande skift, ett förmiddags- och ett eftermiddagsskift, på sätt och vis obligatorisk. Jämte det att arbetstiden för

Ayuntamiento de Madrid

barn nedsattes till 6 1/2 (i visst fall 7) timmar, föreskrefs att intet barn, som sysselsattes på förmiddagen, skulle få användas i arbete efter kl. 1 e. m.[1] Förteckningar skulle föras öfver alla barn, en öfver dem, som sysselsattes i förmiddagsskiftet, och en öfver dem, som användes i eftermiddagsskiftet.

Hvad de unga personerna och kvinnorna[2] beträffar föreskrefs 1) att alla sådana personer skulle anses ha börjat arbeta, så snart någon dylik börjat arbeta uti fabriken i fråga; 2) att de för dessa personer bestämda arbetstiderna, skulle anslås vid ingången till fabriken och å andra af inspektören bestämda ställen i fabriken; 3) att på samma sätt de för dessa personer bestämda måltidsrasterna skulle anslås; 4) att alla unga personer och kvinnor skulle åtnjuta de bestämda måltidsrasterna samtidigt; och 5) att om skyddad person användes i arbete å annan tid än under de i fabriken anslagna arbetstiderna, han skulle anses såsom sysselsatt i strid med lagen, äfven om han ej arbetat längre än tillåtet.

Meningen med dessa bestämmelser var tydligen, att för hvarje fabrik få en bestämd normal arbetsdag ä 13 1/2 timmar, hvaraf 12 timmar arbetstid och 1 1/2 timme rast, men med rätt för hvarje fabriks innehafvare att efter eget val placera denna arbetsdag inom de förut angifna gränserna kl. 1/2 6 på morgonen och kl. 1/2 9 på kvällen. Om sålunda i en fabrik arbetstidens början fastställdes till kl. 1/2 6 på morgonen, måste arbetstiden sluta kl. 7 på aftonen. Och om arbetstiden skulle sluta kl. 1/2 9 på aftonen, skulle den ej få börja förr än kl. 7 på morgonen. Genom 1847 års lag minskades den högsta tillåtna arbetstiden för kvinnor och unga personer till 10 timmar. Med denna ändring skulle således arbetstiden för alla de skyddade personerna i en och samma fabrik sluta senast 11 1/2 timmar, efter det någon skyddad person börjat arbeta i fabriken.

Det är tydligt, att dessa bestämmelser, om de rätt tillämpats, skulle i det allra närmaste varit tillfyllestgörande för att möjliggöra en effektiv kontroll öfver lagens efterlefnad. Det hade blott ytterligare behöfts den senare tillkomna bestämmelsen, att yrkesinspektören skall erhålla underrättelse om alla bestämmelser om arbetstimmars och rasters placering samt ändringar däraf, innan de få tillämpas. Ty under dessa förutsättningar hade yrkesinspektören blott haft att hålla reda på, om någon skyddad person arbetat före den af fabriksägaren valda arbetsdagens början eller efter dess slut eller under rasterna[3].

[1] Under viss förutsättning kunde dock barn äfven få användas 10 timmar hvarannan dag. Om detta system valdes, skulle yrkesinspektören därom underrättas.

[2] Genom 1844 års lag erhöllo fullvuxna kvinnor samma skydd som unga personer.

[3] För att ytterligare underlätta kontrollen föreskrefs, att om skyddad person vista-

Ayuntamiento de Madrid

Föreskrifterna i 1844 års lag voro emellertid ej fullt tydligt affattade, och därför lyckades det arbetsgifvarne att fortfarande ostraffadt fördela de skyddade personerna på oregelbundna skift och sålunda uttänja arbetsdagen för dessa personer ända till 15 timmar samt på detta sätt omöjliggöra kontrollen. Detta föranledde nya lagstiftningsförsök. Då det, såsom det tycktes, visat sig omöjligt att åstadkomma en tillförlitlig kontroll, så länge den allmänna arbetsdagen var mycket längre än summan af den högst tillåtna dagliga arbetstiden och minimum för raster, så tillgrep man den något radikala åtgärden att minska den allmänna arbetsdagen så, att den blef lika med nyssnämnda summa. Detta skedde genom en lag af år 1850[1]. Kvinnor och unga personer fingo ej börja arbeta före kl. 6 på morgonen och måste sluta arbeta senast kl. 6 på afton, d. v. s., arbetsdagen bestämdes till 6 f. m.—6 e. m. för alla textilfabriker. Arbetstidens maximum bestämdes till $10\,^1/_2$ timmar och rasterna skulle utgöra sammanlagdt $1\,^1/_2$ timme. Då sålunda normalarbetsdagens början och slut voro desamma för alla textilfabriker, var det naturligtvis öfverflödigt att göra anslag därom i fabrikerna, hvarför bestämmelserna därom afskaffades. Däremot bibehölls af lätt insedda skäl bestämmelsen om, att rastetiderna fortfarande skulle i fabriken anslås, och att ändring af rastetiderna ej skulle få ske, förr än nytt anslag skett[2]. Från nyssnämnda bestämmelse om arbetsdagens gränser medgafs dock det undantaget, att fabriksägare hade rätt att under tiden 1 okt.—1 april förlägga arbetsdagen mellan kl. 7 på morgonen och kl. 7 på aftonen; den som begagnade sig af detta medgifvande skulle emellertid göra anslag härom i sin fabrik samt meddela fabriksinspektören underrättelse därom.

Numera hafva dessa bestämmelser något modifierats. I textilfabriker är arbetsdagen bestämd till 6 f. m.—6 e. m. eller 7 f. m.—7 e. m. I andra fabriker och verkstäder får den äfven bestämmas till 8 f. m.—8 e. m. eller efter särskildt tillstånd till 9 f. m.—9 e. m. Man har således visserligen medgifvit större frihet i valet af arbetsdag, men dock bibehållit, att arbetsdagen ej får vara längre än arbetstidens maximum + rasternas minimum. Dock finnas undantag från denna regel. På grund af denna valfrihet i

---

des i fabrik å annan tid än måltidsrast eller då maskineriet stod stilla eller mellan kl. 4 och 5 för att bringa mat åt arbetare, skulle han anses ha varit använd i arbete, till dess motsatsen bevisades.

[1] Hvad barn beträffar, gjordes samma ändring genom en lag af år 1853.

[2] Samtidigt stadgades, att om, i strid med det redan förut förefintliga förbudet, skyddad person under rast uppehöll sig i lokal där arbete pågick, skulle han anses hafva varit använd i arbete under rasten i fråga.

Ayuntamiento de Madrid

afseende å arbetsdagens början och slut, befanns det nödvändigt att återupptaga bestämmelsen om, att anslag af arbetstimmarne alltid skall ske. Numera gäller alltså, att i allmänhet å hvarje arbetsställe anslag skall ske såväl om arbetstimmar som raster. Dessutom skall yrkesinspektören alltid erhålla meddelande om arbetstimmarnes och rasternas placering. Ändring får visserligen ske, men ej oftare än en gång i kvartalet, och, innan dylik ändring får tillämpas, skall den nya indelningen af arbetstiden och rasterna anslås å arbetsstället och anmälan därom ske till yrkesinspektören.

Af det anförda framgår visserligen, att anslag om arbetstimmar och raster i arbetslokalen tillmätts väsentlig betydelse för kontrollen, men äfven att denna anordning icke ensamt för sig varit tillräcklig för att möjliggöra en effektiv kontroll. Denna bestämmelse fanns ju i 1844 års lag, men ändock måste yrkesinspektörerna erkänna, att de voro ur stånd att öfvervaka lagstiftningens efterlefnad. De bestämmelser, som den engelska lagstiftaren efter upprepade experiment dessutom ansett erforderliga, äro, såsom af det föregående framgår, följande:

att yrkesinspektören skall erhålla meddelande om arbetstimmars och rasters placering;

att rasterna för alla skyddade personer i en och samma fabrik skola infalla samtidigt;

att tidsafståndet mellan arbetsdagens början och slut ej får vara större än summan af den högsta tillåtna arbetstiden och den föreskrifna minsta rastetiden;

att skyddad person i regeln ej får under rastetid vistas i lokal, där arbete pågår;

att brott mot sistnämnda bestämmelse liksom ock användande i arbete af skyddad person å annan tid än under de å arbetsstället anslagna arbetstimmarne bestraffas efter samma grund som användande af skyddad person i arbete under längre tid än lagen tillstädjer[1].

Äfven i Schweiz, hvilket, som bekant, med hänsyn till ifrågavarande lagstiftning kommer närmast efter England, har erfarenheten om förutsättningarna för en effektiv kontroll öfver denna lagstiftnings efterlefnad varit i hufvudsak densamma.

Enligt 1877 års förbundslag, hvilken blott gäller fabriker, få barn under 14 år icke användas i fabriksarbete. Bestämmelserna om arbetstidens begränsning äro med få undantag desamma för alla arbetare, yngre och äldre, män och kvinnor. Arbetsdagens tidsgränser äro kl. 6 på morgonen

[1] Den sid. 104 not 3 omnämnda bestämmelsen är ock fortfarande gällande.

Ayuntamiento de Madrid

och kl. 8 på aftonen (under juli—augusti kl. 5 f. m. och kl. 8 e. m.). Den dagliga regelbundna arbetstiden får ej öfverstiga 11 timmar (lörd. 10 timmar). I midten af arbetstiden skall förläggas en middagsrast af minst 1 timme (för kvinnor, som ha att sköta om hushåll, 1 $^1/_2$ t.) För hvarje fabrik skall upprättas ett fabriksreglemente, som bl. a. bör innehålla uppgifter om arbetstimmar och raster och deras placering. För att blifva gällande skall fabriksreglemente erhålla vederbörande kantonsstyrelses godkännande. Denna sistnämnda bör sålunda erhålla kännedom om alla fabriksreglementen. Fabriksreglementet skall i stort tryck anslås i fabriken på ett i ögonen fallande ställe. Vidare är stadgadt, att uppgift om arbetstimmarne skall lämnas till polismyndigheten i orten. Författningens efterlefnad skall i första rummet öfvervakas af kantonsstyrelserna genom af dem bestämda kontrollorganer. Men högsta uppsikten tillkommer förbundsrådet, hvilket för detta ändamål äger utse yrkesinspektörer.

Enligt de nyss angifna bestämmelserna skola alltså arbetstimmar och raster anslås å arbetsstället och ortens polismyndighet erhålla uppgift om desamma. För närvarande torde det vara kanske det vanliga, att arbetstimmarnes och rasternas placering upptages på ett särskildt anslag, således ej tillsammans med öfriga bestämmelser i fabriksreglementet. Men dessa hjälpmedel för kontrollen, hvilkas värde högt skattas af såväl yrkesinspektörerna som kantonernas styrelser, hafva dock ej visat sig vara ensamt tillräckliga. Särskildt genom yrkesinspektörernas energi, som dock erhållit ett godt stöd uti åtskilliga kantonsstyrelsers kraftiga medverkan, har i praxis följande principer vid de ofvananförda materiella bestämmelsernas tillämpning gjort sig gällande:

1) För att en rastetid skall godkännas såsom sådan, erfordras i regeln, att alla arbetarne inom samma fabrik inställa arbetet under densamma, d. v. s. rastetid, under hvilken blott en del arbetare ha hvila, men den öfriga delen är i arbete, räknas såsom arbetstid.

Motivet till uppställande af denna regel var, att det visade sig omöjligt att kontrollera, att arbetarne verkligen kommo i åtnjutande af hvila under rasterna, om ej arbetet helt och hållet inställdes under dessa. I synnerhet gällde detta, om, såsom ibland skedde, dessa rasters placering ofta ändrades. Att denna regel kunde vinna godkännande, berodde på, att lagens bestämmelse om arbetstiden har den lydelsen, att den omedelbart afser själfva fabrikens drift och endast medelbart de särskilda arbetarne. Den lyder nämligen: »Die Dauer der regelmässigen Arbeit eines Tages darf nicht mehr als 11 Stunden — — — betragen». Detta stadgande tolkades så,

Ayuntamiento de Madrid

att de timmar, under hvilka arbetet i en fabrik pågick fingo under ett dygn sammanlagdt ej uppgå till mer än 11. Så snart icke alla arbetare i en fabrik inställde sitt arbete, hade det alltså ej någon betydelse i detta hänseende om några åtnjöto raster.

2) Nämnda formulering gjorde ock, att arbete på skift ej kunde äga rum utan särskildt tillstånd. Dylika indelningar af arbetarne på olika skift med olika arbetstider användes äfven i Schweiz i stor utsträckning för att kringgå lagens bestämmelser. Men tydligt är, att, då bestämmelsen om maximiarbetstiden refererade sig till fabriksdriften, måste allt arbete i fabriken upphöra, sedan, oberäknadt den tid under hvilken alla arbetarne åtnjutit rast, 11 timmar förflutit från den tidpunkt, då arbetet i fabriken började. Om således en del arbetare började arbeta kl. 6, en annan del kl. 7 och en tredje grupp kl. 8, måste dock, om en timme var anslagen till gemensam rast, alla sluta arbeta kl. 6 e. m., enär arbetet i fabriken då måste upphöra. Därmed är dylik skiftindelning blott till skada för såväl arbetsgifvare som arbetare; den kan således endast komma till stånd genom särskildt tillstånd att afvika från ifrågavarande bestämmelser och att få låta en del arbetare sluta senare.

På detta sätt har äfven Schweiz en normalarbetsdag för hvarje fabrik. Denna är dock ej underkastad samma restriktioner som i England. Arbetsgifvaren får fritt välja tiden för denna normalarbetsdag inom tidsperioden 6 (5) f. m.—8 e. m. En dylik normalarbetsdag behöfver alltså ej såsom i England vara lika med summan af den högst tillåtna arbetstiden och den minsta erfoderliga rastetiden. Den kan vara större, ja ända till 14 timmar på vintern och 15 timmar på sommaren; förutsättningen härför är blott, att de verkliga, för alla arbetarne gemensamma rasterna uppgå sammanlagdt till resp. 3 och 4 timmar.

3) Det i England förefintliga förbudet för arbetare att under rasterna vistas i arbetslokal, där arbete pågår, förefinnes visserligen icke i Schweiz. Men ett dylikt förbud är ock i Schweiz egentligen icke behöfligt, enär ju endast sådana raster icke inräknas uti arbetstiden, under hvilka arbetet i fabriken är helt och hållet inställdt. Fastslåendet af denna regel har åter möjliggjorts därigenom, att i Schweiz alla arbetares arbetstid är begränsad och i regeln underkastad samma restriktioner, under det att i England manliga arbetare öfver 18 år icke äro underkastade bestämmelserna om arbetstidens begränsning. I England kan därför arbete lagligen pågå under rastetiderna för de skyddade personerna, i Schweiz däremot i regeln icke.

Ayuntamiento de Madrid

4) Slutligen gäller äfven i Schweiz, att, om arbetare sysselsättas å annan tid än de anslagna arbetstimmarne, arbetsgifvaren hemfaller till straff. I regeln blifver en dylik öfverträdelse ett brott mot maximalarbetstiden, enär ju i flesta fall arbetet i fabriken därigenom kommer att pågå längre tid än 11 timmar[1].

Det visar sig sålunda, att erfarenheten i Schweiz varit i hufvudsak densamma som i England[2]. Det vore därför kanske ej tillrådligt att lämna dessa erfarenheter alldeles obeaktade. Eller kanske det anses önskvärdt, att äfven våra yrkesinspektörer skola få genomgå samma prof som de engelska och schweiziska. Jag betviflar icke, att de skulle bestå detta prof med samma heder som sina nyssnämnda kolleger, och att detta skulle blifva dem till nytta. Men detta torde dock icke vara tillräckligt skäl för att helt och hållet ignorera dessa andra länders erfarenhet. För min del tror jag, att åtminstone följande bestämmelser borde upptagas, nämligen:

1) att vederbörande yrkesinspektör skall erhålla uppgift om plan för arbetstimmars och rasters placering, innan sådan plan tillämpas.

2) att alla skyddade personer skola åtnjuta sina raster samtidigt; arbete på skift skulle sålunda erfordra särskildt tillstånd, och sålunda skulle möjlighet finnas att förhindra sådana indelningar på skift, som tydligen afse att försvåra kontrollen.

3) att skyddad person förbjudes att under rast uppehålla sig i arbetslokal, där arbete pågår; dock må, när vistelse i det fria ej lämpligen kan äga rum och annan lämplig lokal ej kan utan större svårigheter anskaffas, undantag från denna bestämmelse medgifvas. (Jfr Tysklands Gewerbeordnung § 136 och det danska lagförslaget § 9.)

Då undantag från lagens bestämmelser medgifvas, bör äfven iakttagas, att de särskilda kontrollbestämmelser, som dylika undantag kräfva, blifva föreskrifna. Sålunda bör t. ex., om en oregelbunden skiftindelning eller i allmänhet oregelbundet fördeladt arbete är nödvändigt, arbetsgifvare åläggas, att dagligen föra bok öfver de skyddade personernas arbetstid och att i fabriken göra anslag om de medgifna undantagsbestämmelserna. (Jfr

[1] Undantag är gjordt för så kallade hjälparbeten, hvilka få utföras före eller efter den egentliga arbetstiden. Detta undantag försvårar dock kontrollen i hög grad, såsom de idkeliga klagomålen från yrkesinspektörernas och kantonstyrelsernas sida utvisa.

[2] Likheten sträcker sig så långt, att yrkesinspektörerna i Schweiz äfven påyrka för vissa fall en bestämmelse, likartad med den ofvan sid. 104 not 3 omnämnda i England gällande. Se t. ex. yrkesinspektörens i första kretsen berättelse för 1896 och 1897 sid. 80, där det påpekas, att kontrollen öfver, att barn under 14 år icke användas i fabriksarbete, är omöjlig, om icke närvaro af sådant barn i fabrik under det arbetet pågår, får betraktas såsom bevis på, att barnet användts i arbete.

Ayuntamiento de Madrid

undantagsbestämmelserna i Tyskland för glashyttor 11 mars 1892 m. fl. yrken.) Anslåendet af arbets- och rastetimmarne i fabrikslokalen medför naturligtvis föga nytta om skiftindelningen är krånglig eller om ändringar af arbets- och rastetider ofta måste ske. Att, såsom skett med afseende å de yrken, som kräfva kontinuerlig drift, medgifva, att arbetstiden pr dygn må uppgå till *i medeltal* 12 timmar med nattarbete, utan särskilda kontrollbestämmelser och utan att ens bestämma, för hvilken tidrymd medeltalsberäkningen skall ske, är naturligtvis synnerligen olämpligt.

Slutligen bör med hänsyn till denna punkt erinras om, att äfven yrkesinspektörens namn och adress bör å arbetsstället anslås.

Som redan påpekades, hafva bestämmelserna om skolgång alldeles uteslutits ur förslaget. Detta är dock ur kontrollens synpunkt olämpligt. Skola en del af de i fabrikerna använda minderårige underkastas fortsatt skolplikt, måste kontrollen utöfvas af yrkesinspektören, ty skolmyndigheterna kunna ju ej hålla reda på, hvilka barn, som användas i fabriksarbete. Enklast är väl att följa den engelska anordningen och förbjuda arbetsgifvare att använda barn, som ej med vederbörligt intyg periodiskt styrker, att det fullgör sin skolplikt. Men bestämmelser härom måste naturligtvis intagas uti förevarande lagstiftning.

Straffbestämmelserna äro synnerligen otillfredställande. De nu gällande äro allt för milda, men ändock hafva de i förslaget gjorts ännu mildare. Att straffminimum sänkts till fem kronor, är ju af mindre betydelse. Egendomligare är, att ur förslaget uteslutits den i § 18 af nu gällande författning förefintliga bestämmelsen, att den, som under den tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna förordning, samma förseelse fortsätter, skall, när han därtill blifver förvunnen, för hvarje gång stämning utfärdats och delgifvits, fällas till de böter, som för förseelsen äro bestämda. Hvad som behöfs är en skärpning af straffbestämmelserna. Att för missbruk af ett större antal skyddade personers arbetskraft kunna slippa undan med 300 kronors böter eller mindre, kan vara en så god affär, att en del arbetsgifvare icke låta afskräcka sig af möjligheten att blifva utsatta för ett dylikt straff. I Schweiz äro straffbestämmelserna lika olämpligt affattade, men också klaga yrkesinspektörerna ständigt däröfver. I England är straffet bestämdt till högst 3 £ för hvarje skyddad person, som olagligen sysselsättes; sker förseelsen på natten, är detta straffmaximum 5 £. I Tyskland är straffet för dylik förseelse högst 2000 Mark eller vid oförmåga att betala böterna fängelse i högst 6 månader. I Danmark bestraffas enligt nu gällande författning arbetsgifvare med böter från 10 intill 200 kr. för

Ayuntamiento de Madrid

hvarje minderårig, som olagligen användes i arbete, och samma bestämmelse är bibehållen i förslaget till ny författning.

För förseelser mot denna författning kan, utom fader eller målsman till den minderårige, blott näringsidkare straffas. Det är dock, såsom erfarenheten visat, ibland händelsen, att arbetsgifvaren hvarken har vetskap om eller någon den minsta skuld till att minderårig olagligen sysselsatts, utan att den brottslige är någon arbetsförman eller arbetare. I dylikt fall bör väl icke gärningen gå straffri, utan arbetsförmannen eller arbetaren straffas.

Förslaget synes antyda, att meningen vore, att den blifvande författningen skulle få karakteren af lag. Embetsverken antaga det vara en självklar sak, att den skall bibehålla samma karakter som den nu gällande. Det torde dock näppeligen vara lämpligt, att två så likartade författningar som lagen om skydd mot yrkesfara och ifrågavarande författning stiftas på olika sätt.

David Davidson.

Ayuntamiento de Madrid

Svar å Genmäle.

Till svar på Aktuarien Key-Åbergs i första häftet införda genmäle å min kritik af hans bok om Glasindustrien i Sverige anhålles om plats för följande.

Att jag af min egenskap af Lorénska stiftelsens sekreterare ansåg mig oförhindrad att kritisera Herr Key-Åbergs under nämnda stiftelses auspicier utgifna arbete, som jag ansåg vara från arbetsstatistisk synpunkt otillfredsställande, torde ej behöfva någon förklaring eller något försvar. Hvad jag till stöd för min uppfattning om arbetet andragit, var hufvudsakligen: att arbetsstatistiken rörande glasbruken upptager faktiskt mindre delen af bokens text, och lejonparten af tabelltrycket består af ett obearbetadt utdrag ur de insamlade primäruppgifterna; att endast en mindre del af de på frågeformuläret upptagna punkterna hafva gjorts till föremål för egentlig statistisk behandling; samt att arbetet är vilseledande för omdömet om »glasindustrien i Sverige» (obs. den bestämda formen). Och denna min uppfattning har ej rubbats af hvad herr Key-Åberg haft att mot min kritik anföra. Blott ett par punkter af hans vidlyftiga genmäle anser jag mig behöfva besvara.

De *två* namnen Bergdala-Lindefors på *en* rad i förteckningen (anf. arb. s. 17) hade jag nog icke förbisett; men enär förf. icke på något sätt antydt, att det på samma rad angifna arbetareantalet, resp. tillverkningsvärdet, gällde för två särskilda bruk, tog jag för afgjordt att de båda namnen hörde ihop, i analogi med t. ex. Bjerka Säby, Vallox Säby, m. fl. Misstaget torde vara ursäktligt; det hade så lätt kunnat förebyggas med en liten not, eller därigenom att i förteckningen hade blifvit satt:

Bergdala	51	50,000
Lindefors		

Att ett eller annat af de mindre glasbruken ej varit i gång hela året, anade jag visserligen, ehuru förf. ej lämnat någon antydan om denna orsak till de angifna låga tillverkningsvärdena. Men själfva sakförhållandet snarare stärker än rubbar min åsigt, att ett antal smärre glasbruk med lågt tillverkningsvärde pr arbetare hade bort i undersökningen medtagas för att få fram en trognare bild af arbetareförhållandena inom den svenska glasindustrien — bl. a. genom någon belysning af de från arbetsstatistisk synpunkt synnerligen viktiga frågorna om »ofrivillig arbetslöshet i yrket» och event. »annan inkomst under sådan arbetslöshet.»

Ehuru jag verkligen anser, att frågeformulären vid Bageriundersökningen voro *i det hela* ändamålsenliga, och att blott ett fåtal af de i dem upptagna frågorna saklöst kunnat utelämnas, torde få anmärkas, att *icke jag* uppgjort planen för vare sig formulären eller undersökningen, utan hade jag att följa gifna föreskrifter; jag fick ej heller själf välja mina biträden, med ett par undantag. Att den nämnda undersökningen icke blifvit — och under de gifna förhållandena svårligen kunnat blifva — mönstergill, har af mig öppet framhållits; jfr min signerade artikelserie om Bageriundersökningen i 6 nummer af Svenska Dagbladet, febr.—mars 1899, särskildt n:r 50.

Johan Leffler.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Öfversikt öfver de större bankernas ställning den 31 januari 1900.

Tillgångar.

		Grund- och Reservfonds-hypotek	Fastigheter och Inventarier	Kassa: Guldmynt och omyntadt guld	Kassa: Skiljemynt och sedlar	På räkning med inhemska banker	På räkning med utländska banker	Avista anvisningar och utländska sedlar	Obligationer	Diskonterade vexlar: Inrikes	Diskonterade vexlar: Utrikes	Utestående lån: mot inteckningar	Utestående lån: mot obligationer	Utestående lån: mot aktier	Utestående lån: mot annan realsäkerhet	Utestående lån: mot borgen och namnsäkerhet	Kreditiv och löpande räkning	Utgifts- och diverse räkningar	På indrifning beroende	Summa	
1	Riksbanken	—	—	30,341,123	7,008,937	1,224,000	23,256,385[1]	174,155	19,446,254	64,052,056	13,604,853	10,262,660	7,090,120	4,991,250	772,490	9,898,943	6,416,918	4,368,345	210,087	203,118,576	1
2	Skånes E. B.	9.174,370	1,737,433	1,543,929	2,376,303	234,347	767,449	1,218,585	5,354,911	32,079,246	1,775,991	9,617,981	526,650	7,544,610	2,433,942	11.430,172	16,266,110	1,447,169	—	105,529,198	2
3	Vermlands d:o	2,499,073	104,410	255,704	206,552	1,315,856	33,121	58,271	1,373,276	5,240,058	12,944	3,589,460	164,255	3,147,420	1,145,210	1,515,005	3,486,931	26,029	8,052	24,181,627	3
4	Kopparbergs d:o	2,205,788	82,685	210,705	240,213	3,968,309	—	89,415	1,412,025	2,799,448	—	2,459,740	337,450	3,530,350	799,920	2,551,790	2,735,894	694,647	—	24,118,379	4
5	Östergötlands d:o	2,888,322	201,678	88,690	261,356	740,080	154,835	55,401	2,532,165	6,936,959	92,790	3,979,945	56,205	942,760	124,940	903,364	3,199,349	106,322	500	23,265,661	5
6	Smålands d:o	1,813,654	77,031	304,180	176,623	1,648,653	389,244	103,954	1,624,055	10,594,982	127,663	4,643,494	27,485	1,648,625	274,005	1,566,135	2,652,568	591,215	62,077	28,325,643	6
7	Örebro d:o	2,300,000	9,000	201,910	247,005	190,153	—	33,937	1,247,511	5,503,813	—	2,401,245	1,800	646,875	45,000	709,916	1,434,620	647	159,534	15,132,966	7
8	Mälareprov:nas d:o	2,555,778	232,218	425,295	798,563	427,187	92,517	360,998	1,171,838	10,509,693	110,340	8,605,237	185,475	4,502,830	137,650	2,659,193	3,968,697	231,058	75,632	37,050,199	8
9	Göteborgs d:o	3,065,974	1,257,649	521,345	1,473,255	832	442,287	127,315	1,597,490	9,675,662	1,768,361	7,045,388	820,215	4,121,132	1,292,670	1,562,038	6,624,954	814,601	37,581	42,248,749	9
10	Stockholms d:o	3,600,000	110,000	698,866	1,661,703	7,176,736	13,008,052	413,382	7,292,197	11,027,622	5,033,251	5,910,600	2,497,380	6,203,371	780,476	703,442	13,779,782	1,621,194	—	81,518,054	10
11	Norrköpings d:o	2,031,898	156,000	308,536	86,431	456,186	111,728	28,408	1,123,174	5,021,677	335,759	1,432,800	3,000	1,472,620	1,684,695	589,900	3,175,247	90,834	—	18,108,893	11
12	Sundsvalls d:o	3,754,210	709,170	627,860	523,468	74,638	470,155	132,009	1,277,247	11,638,291	3,294,145	4,070,261	74,100	4,663,880	1,970,300	1,540,665	10,707,097	815,401	2,721	46,345,618	12
13	Christianstads d:o	6,217,570	241,946	1,048,117	552,947	1,928,129	301,496	206,313	5,706,455	14,159,347	763,314	1,721,070	80,650	10,438,224	631,650	3,047,336	10,596,281	3,087,887	164,568	60,893,300	13
14	Skaraborgs läns d:o	2,192,680	176,000	229,601	211,806	2,746,549	—	39,049	1,237,725	8,207,074	—	2,062,237	20,575	625,650	190,815	1,362,608	2,242,532	91,032	21,756	21,657,689	14
15	Gefleborgs d:o	1,645,323	176,150	240,498	93,953	683,629	46,632	23,480	456,100	4,667,820	139,913	1,978,100	47,000	4,291,775	63,000	841,670	2,493,305	61,866	22,260	17,972,474	15
16	Uplands d:o	1,787,735	152,211	254,450	360,799	812,541	34,354	135,821	4,710,695	5,911,489	—	3,681,505	137,284	2,075,375	276,325	1,416,751	3,850,048	204,500	112,343	25,914,226	16
17	Södermanlands d:o	1,487,967	21,353	207,415	212,619	1,039,383	—	140,571	452,809	3,308,242	—	2,900,500	70,600	385,050	279,625	1,317,805	1,282,974	176,054	21,655	13,304,622	17
18	Kalmar d:o	1,351,676	108,648	210,204	90,217	1,022,862	351,201	15,439	1,606,585	5,482,121	644,755	3,420,631	100	1,883,500	36,336	484,086	1,609,392	511,643	4,458	18,833,854	18
19	Hernösands d:o	4,289,660	995,909	656,620	338,522	—	225,781	63,740	7,399,784	9,023,632	487,190	3,005,265	484,100	6,804,495	877,815	2,034,989	13,466,931	763,232	68,078	50,985,743	19
20	Helsinglands d:o	2,046,971	123,457	318,009	128,922	411,455	47,946	41,673	536,378	7,949,724	487,055	4,276,910	14,790	3,540,330	1,570,500	1,501,378	5,498,865	589,832	228,443	29,312,638	20
21	Norrbottens d:o	1,528,910	29,028	250,305	177,686	76,425	26,301	121,921	1,500,400	6,468,240	—	2,542,970	18,000	657,965	92,600	553,490	4,498,625	231,562	8,759	18,783,187	21
22	A.-B. Sthlm-Öfre Norrl.	300,650	240,549	7,950	1,701,085	303,300	897,866	177,600	5,246,769	19,368,217	691,145	6,757,690	384,600	3,627,125	95,750	1,965,500	11,406,451	1,071,996	12,074	54,256,317	22
23	Skandinav. Kred. A.-B.	—	805,000	60,853	2,842,128	3,281,855	3,730,067	664,387	6,645,940	22,799,986	5,104,143	13,251,125	2,623,800	10,044,180	1,524,950	3,078,925	12,772,156	4,104,119	61,558	93,395,172	23
24	Industrikred.-akt.-bol.	—	355,000	4,155	913,108	800,000	361,307	109,063	3,496,965	6,519,719	483,862	2,993,600	161,430	3,358,350	77,750	910,033	2,322,199	262,372	16,523	23,145,436	24
25	Sthlms Int.-gar.-A.-B.	—	1,001,000	5,104	884,369	2,393,000	2,824,333	40,837	2,268,749	1,079,421	10,952	72,389,365	365,230	2,578,125	103,000	304,200	5,322,813	653,956	—	92,224,454	25
26	Stockholms Handelsb.	—	5	9,745	1,095,632	7,722,671	1,423,370	211,433	5,238,123	5,887,072	703,799	1,452,500	522,350	4,013,400	—	468,947	12,180,676	489,376	—	41,419,099	26
27	Göteborgs Köpmansb.	—	204,000	6,184	124,490	420,766	45,714	76,240	201,000	4,728,973	105,631	4,171,900	125,430	2,476,200	161,000	574,140	2,532,059	201,812	—	16,155,539	27
28	Sundsvalls Handelsb.	—	37,055	2,248	422,461	260,884	314,091	3,753	2,791,573	5,827,720	523,666	2,398,805	111,740	3,602,142	95,241	1,211,310	3,631,097	650,138	46,574	21,930,498	28
29	Skånska Handelsb.	—	218,559	3,680	476,529	11,491	400,974	85,128	628,096	4,709,044	274,994	2,734,898	219,550	3,184,542	15,200	1,560,272	5,046,693	322,432	135,338	20,027,420	29
30	Nordiska Kreditb.	—	516,000	3,135	365,550	251,314	244,836	177,374	1,010,799	3,305,626	154,901	2,780,950	47,680	4,763,760	428,150	1,413,973	4,878,555	410,608	29.295	20,782,506	30
31	Sydsv. Kred. A.-B.	—	30,200	7,651	534,821	301,012	263,742	124,408	577,078	4,719,274	231,304	1,933,100	1,700	3,926,450	652,455	947,837	3,893,198	148,045	26,885	18,319,160	31
32	Göteborgs Handelsb.	—	117,728	4,541	332,215	—	194,096	21,698	—	4,391,221	102,308	1,977,755	192,954	2,127,990	171,414	612,485	4,095,885	494,502	—	14,836,792	32
33	Sthlms Diskontob.	—	500,500	3,025	113,547	1,102,000	29,219	6,544	3,231,685	988,706	26,452	350,000	7,700	3,262,624	54,500	—	3,968,189	9,009	—	13,653,700	33
	Summa	58,738,209	10,727,572	39,061,633	27,033,815	43,026,243	50,489,099	5,282,302	100,395,851	324,582,175	37,091,481	202,799,687	17,421,398	121,082,975	18,859,374	61,238,298	192,037,091	25,343,435	1,536,751	1,336,747,389	

[1] Däraf ej något å separaträkning.

Omsättningen å Riksbankens Clearingsafdelning har utgjort under januari månad 375,294,844 kronor.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Öfversikt öfver de större bankernas ställning den 31 januari 1900.

Skulder.

		Egna banksedlar	Postremiss-vexlar	Sparkasse-räkning	Upp- och afskrifnings-räkning	Löpande räkning	Depositions-räkning
1	Riksbanken [1]	57,935,343	2,531,681	—	49,528	38,758,955	12,840
2	Skånes E. B.	9,314,032	2,512,992	—	10,335,098	2,507,095	51,878,702 [3]
3	Vermlands d:o	2,693,609	433,392	—	1,472,059	418,210	15,509,692
4	Kopparbergs d:o	2,557,346	332,827	—	1,489,300	40,851	15,892,530
5	Östergötlands d:o	2,138,657	413,433	40,528	2,271,700	170,415	11,487,216
6	Smålands d:o	2,570,826	498,876	1,646,662	1,973,628	579	16,638,184
7	Örebro d:o	2,253,302	342,119	298,003	1,318,319	—	6,021,232
8	Mälareprov:nas d:o	3,591,490	663,463	922,391	3,258,076	387,081	20,158,345
9	Göteborgs d:o	4,378,815	942,115	1,318,254	3,646,824	873,831	21,145,266
10	Stockholms d:o	4,011,350	454,958	1,157,849	8,212,672	2,385,614	34,663,110
11	Norrköpings d:o	2,176,385	379,599	293,752	1,292,224	143,153	6,823,044
12	Sundsvalls d:o	4,693,900	378,372	2,464,908	2,556,766	499,437	21,888,680
13	Christianstads d:o	4,846,200	1,066,204	9,538,211	3,516,717	231,205	18,623,974
14	Skaraborgs läns d:o	2,431,450	374,533	—	1,959,777	—	12,558,474
15	Gefleborgs d:o	1,908,195	481,725	179,413	1,338,767	163,913	8,169,628
16	Uplands d:o	2,389,235	285,767	—	1,995,458	84,124	16,502,543
17	Södermanlands d:o	1,514,170	229,135	886,469	1,230,005	245,795	5,790,614
18	Kalmar d:o	1,911,130	317,073	2,859,715	1,198,112	39,411	8,860,271
19	Hernösands d:o	6,112,805	866,447	2,438,073	1,960,884	1,044,573	15,312,637
20	Helsinglands d:o	3,134,510	459,917	994,759	1,400,808	—	16,100,765
21	Norrbottens d:o	1,945,880	483,865	977,216	692,544	193,917	3,574,062
22	A.-B. Sthlm-Öfre Norrl.	361,820	500,415	4,942,231	4,924,232	3,020,318	11,961,008
23	Skandinav. Kred. A.-B.	—	1,455,956	—	8,572,365	8,017,685	43,495,712
24	Industrikred.-akt.-bol.	—	232,059	417,018	4,061,943	501,315	8,753,278
25	Sthlms Int.-gar.-A.-B. [2]	—	134,263	1,647,730	2,897,907	15,907	13,345,949
26	Stockholms Handelsb.	—	252,759	1,972,645	3,627,536	11,318,491	8,610,258
27	Göteborgs Köpmansb.	—	325,654	1,270,423	1,923,319	—	6,504,906
28	Sundsvalls Handelsb.	—	803,553	2,385,049	1,838,376	701,516	6,727,262
29	Skånska Handelsb.	—	832,384	1,386,186	1,603,307	266,004	2,998,101
30	Nordiska Kreditb.	—	321,647	2,490,717	1,539,277	3,535,607	4,608,770
31	Sydsv. Kred. A.-B.	—	696,769	3,181,467	849,633	89,401	6,016,104
32	Göteborgs Handelsb.	—	1,013,888	974,737	400,743	2,345,112	1,384,348
33	Sthlms Diskontob.	—	47,487	3,404,521	249,703	270,950	4,545,570
	Summa	124,870,450	21,065,327	50,088,927	85,657,607	78,270,465	446,563,075

	Upptagna lån	I räkning med inhemska banker	I räkning med utländska banker	Inkomst- och diverse tillfälliga räkningar	Grundfond	Reserv- och Dispositions-fond	Summa	Obegagnad sedel-utgifningsrätt	
1	25,000,000	6,000,000	3,491,447	490,663	50,000,000	18,848,119	203,118,576	69,974,460	1
2	—	1,510,000	1,680,629	2,690,650	15,000,000	8,100,000	105,529,198	7,404,267	2
3	—	499,700	1,212	401,849	1,875,000	876,904	24,181,627	811,160	3
4	—	—	—	507,325	1,558,200	1,740,000	24,118,379	482,427	4
5	800,000	1,007,741	642,654	493,317	2,600,000	1,200,000	23,265,661	749,664	5
6	300,000	395,041	261,767	540,294	2,909,400	590,386	28,325,643	710,768	6
7	980,000	200,000	586,052	438,366	2,000,000	695,573	15,132,966	1,048,608	7
8	191,866	1,279,486	24,536	690,967	4,000,000	1,882,498	37,050,199	989,583	8
9	—	112,319	1,036,985	1,091,530	5,000,000	2,702,810	42,248,749	1,208,504	9
10	—	1,435,379	9,041,232	7,596,268	9,000,000	3,559,622	81,518,054	2,687,516	10
11	500,000	674,529	17,059	458,335	3,000,000	2,350,813	18,108,893	1,364,045	11
12	—	978,105	1,472,933	1,388,921	6,000,000	4,023,596	46,345,618	2,088,170	12
13	1,017,339	1,395,367	5,416,542	1,782,743	10,000,000	3,458,798	60,893,300	6,419,488	13
14	200,000	213,422	20,518	676,788	2,250,000	972,727	21,657,689	890,450	14
15	—	1,920,000	1,186,060	241,000	1,500,000	883,773	17,972,474	577,627	15
16	—	—	39,318	562,781	2,020,000	2,035,000	25,914,226	460,950	16
17	200,000	517,123	151,462	333,228	1,500,000	706,621	13,304,622	781,210	17
18	—	454,373	471,668	333,570	1,950,000	438,531	18,833,854	430,750	18
19	3,780,000	3,208,986	3,522,823	1,380,146	6,000,000	5,358,369	50,985,743	1,233,475	19
20	—	2,324,844	—	622,035	3,000,000	1,275,000	29,312,638	430,498	20
21	3,280,000	3,141,031	1,130,851	416,293	2,500,000	447,528	18,783,187	833,335	21
22	2,224,000	808,500	3,009,246	4,504,397	12,000,100	6,000,050	54,256,317	—	22
23	—	4,765,309	3,570,247	6,517,690	10,000,208	7,000,000	93,395,172	—	23
24	500,000	—	543,055	2,036,768	4,000,000	2,100,000	23,145,436	—	24
25	13,511	—	1,380,371	2,562,316	7,500,000	2,500,000	92,224,454	—	25
26	—	860,272	1,982,282	2,256,911	6,000,000	4,537,946	41,419,099	—	26
27	—	1,079,292	388,143	633,802	3,000,000	1,030,000	16,155,539	—	27
28	2,000,000	596,895	1,041,631	536,216	4,000,000	1,300,000	21,930,498	—	28
29	—	4,728,242	2,201,203	431,993	5,000,000	580,000	20,027,420	—	29
30	904,000	500,000	782,565	499,923	5,000,000	600,000	20,782,506	—	30
31	760,000	1,416,480	659,093	435,213	4,000,000	215,000	18,319,160	—	31
32	400,000	948,572	1,460,799	593,593	5,000,000	315,000	14,836,792	—	32
33	—	1,086,077	267,289	782,102	3,000,000	—	13,653,700	—	33
	43,050,716	44,057,085	47,481,672	44,927,993	202,162,908	88,324,664	1,336,747,389	101,576,955	

[1] De under rubriken »I räkning med inhemska banker» upptagna 6 mill. kronor äro af Riksgäldskontoret å särskild depositionsräkning insatta. Lånet å 25 mill. kronor är upptaget hos Riksgäldskontoret.

[2] I slutsumman ingå här ofvan ej upptagna egna utelöpande obligationer för 60,226,500 kronor.

[3] Häri ingå äfven af andra banker och bankirer å depositionsräkning insatta medel.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Christianstads Enskilda Bank

Hufvudkontor: **Helsingborg.**

Grundfond: 10,000,000.
Reserver: 3,448,321.

Depositions-, Upp- och Afskrifnings- och Sparkasseräkning samt öfriga slag af bankrörelse.

Göteborgs Enskilda Bank.

Göteborg, Stockholm, Strömstad.

Grundfond	Kr.	5.000.000. —
Reservfond	»	2.500.000. —
Dispositionsfond	»	202.810. 12

Depositions- & Kapitalräkning, vexeldiskontering, lån, kassa- & resekreditiv, löpande räkningar, utländska vexlar och mynt.
Kassafack vid kontoren i Göteborg och Stockholm.
Notariatafdelning vid Hufvudkontoret i Göteborg.
Sparkasseräkning vid Afdelningskontoren i Stockholm och Göteborg.

Ayuntamiento de Madrid

HERNÖSANDS ENSKILDA BANK

Grundfond kr. 6,000,000: — ⋆ Reserver kr. 5,300,000: —

mottager penningar på **Deposition-, Sparkasse-** samt **Upp-** och **Afskrifningsräkning,**
diskonterar vexlar,
beviljar **lån** och **kassakreditiv,**
köper och säljer **vexlar på utlandet,**
säljer **postremissvexlar,**
ombesörjer **inkassering** af vexlar betalbara å bankplatser samt
beviljar **stående lån** mot realsäkerhet.

Hufvudkontor:

Hernösand, kontorstid 10 f. m.—2 e. m.

Afdelningskontor:

Stockholm,	kontorstid	9,30	f. m.—3,30 e. m.	**Skellefteå,**	kontorstid	10	f. m.— 2 e. m.
Örnsköldsvik,	,,	10	f. m.—1 e. m.	**Nordmaling,**	,,	10	f. m.—12 midd.
Sollefteå,	,,	10,30	f. m.—2 e. m.	**Kramfors,**	,,	11	f. m.— 1 e. m.
Nyland,	,,	11	f. m.—1 e. m.				

Resekreditiv erhålles hos kontoret i **Stockholm.**

Utom de resp. kontorsplatserna boende behagade hänvända sig **direkt till banken** vare sig pr post eller telegraf. Telegrafadress: *Hernösandsbank.*

Industri-Kredit-Aktie-Bolaget

i Stockholm.

Hufvudkontor: Öfre Munkbron N:o 7,

Afdelningskontor: Arsenalsgatan N:o 4 A. / Kungsgatan N:o 13.

(Telegramadress: **Industribanken.**)

• • • Bankaffärer af alla slag • • •

Uthyr kassafack i brandfritt hvalf. Emottager slutna och öppna depositа, de senare med skyldighet för bolaget att inkassera förfallna räntor och kuponger m. m.

Ayuntamiento de Madrid

Telegrafadress: NORDBANK.

AKTIEBOLAGET

NORDISKA KREDITBANKEN

STOCKHOLM.

Hufvudkontor: Drottninggatan 8.
Filialer: Mynttorget 4 & Drottninggatan 102.
Afdelningskontor: Eskilstuna.

Egna fonder: 5,600,000 Kronor.

STYRELSE:

Otto H. R. Printzsköld, Chef för H. M. Konungens Hofförvaltning, Förste Hofmarskalk, Ordförande.
L. L. Liberg, Grosshandlare, Nyby Bruk, v. Ordförande.
P. H. Hedenblad, Byrådirektör i Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen.
Isaac Hirsch, Grosshandlare.
V. Ramstedt, Grosshandlare.
G. F. Sandberg, Byråchef i Generalpoststyrelsen.
P. G. Tamm, Bruksegare, Söderfors.
F. Cl. Wachtmeister, Grefve, Generaldirektör.
H. A. Stjernspetz, Major, Verkställande Direktör.

Utfärdar **Resekreditiv** betalbara å de flesta bankplatser äfvensom brunns- o. badorter.

London-bankirer:		**London & County Banking C:o Ltd.**
		Swiss Bankverein.
Berlin-	d:o	**Mendelssohn & C:o.**
Hamburg-	d:o	**Commerz & DiscontoBank.**
		M. M. Warburg & C:o.
Paris-	d:o	**Crédit Lyonnais.**

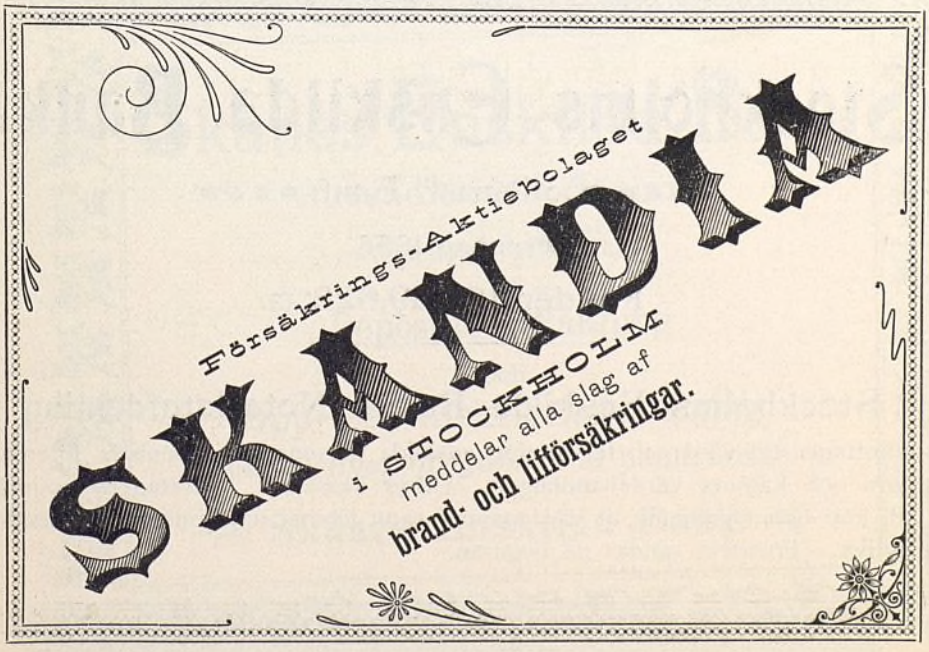

Ayuntamiento de Madrid

Aktiebolaget

Stockholms Diskontobank

I Regeringsgatan I

STOCKHOLM

emottager penningar på **depositionsräkning, kapitalräkning, sparkasseräkning** och **checkräkning,**
säljer **postremissvexlar,**
diskonterar **vexlar,** beviljar **lån** och **kassa-kreditiver,**
köper och säljer **utländska vexlar,** m. m.

Aktiebolaget Stockholms Diskontobank.

Stockholms Enskilda Bank.

**** Solidarisk Bank ****

Grundad 1856.

Fonder 12,559,622: 13.

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

emottager till vård och förvaltning enskilda personers, kommuners, föreningars och kassors värdehandlingar. Uthyr kassafack. Mottager uppdrag till köp och försäljning af värdepapper samt lemnar upplysningar angående dylika. Prospekt sändas på begäran.

Ayuntamiento de Madrid

Skandinaviska Kreditaktiebolaget

Göteborg. — Stockholm. — Norrköping.

Emottager penningar
å
Depositions-Räkning,
å
Kapital-Räkning
och å
Upp- & Afskrifningsräkning;

beviljar **lån** och **kassakreditiver,**
diskonterar **vexlar,**
försäljer **postremissvexlar,**
åtager sig **inkasseringar,**
utfärdar **resekreditiver,**
köper och säljer **utländska vexlar,**
samt in- o. utvexlar **utländskt mynt,**
uthyr **brand-** och **dyrkfria förvaringsfack,**
emottager **värdepapper** och andra **handlingar** till **förvar** och till **förvaltning.**

Skandinaviska Kreditaktiebolaget.

Skånes Enskilda Bank

Hufvudkontor: Malmö.

Emottager penningar
å
Depositions-Räkning
och
Upp- och Afskrifningsräkning
samt drifver öfriga slag af bankrörelse.

Skånes Enskilda Bank.

Ayuntamiento de Madrid

Aktiebolaget
Stockholms Handelsbank
Stockholm.

Bankrörelse
Notariatafdelning

Telegrafadress: Handelsbank.

Stockholms
Intecknings Garanti Aktiebolag
STOCKHOLM
N:o 1 Malmtorgsgatan N:o 1.
Afdelnings-Kontor: N:o 13 Biblioteksgatan N:o 13.
Allmänna telefon och Rikstelefon.

Bankrörelse. Fastighetsbelåning.
Förvaringshvalf
för öppna och slutna depositioner.

Ayuntamiento de Madrid

Bankaktiebolaget

Stockholm-Öfre Norrland

(f. d. Westerbottens Enskilda Bank)

Telegrafadress: ***Norrlandsbanken.***

Kontor i Stockholm.

Hufvudkontor: Drottninggatan 6.
Filialkontor med full- } **Södermalmstorg 8, Vasagatan 44,**
ständig bankrörelse: } **Regeringsg. 59 och Humlegårdsg. 6.**

Kontor i Umeå, Åsele, Skellefteå, Piteå, Luleå, Haparanda, Gellivare, Gefle, Edsbyn, Falun, Säter, Rättvik, Vansbro och Elfdalen.

Banken emottager penningar å Depositions- och Kapitalräkning, å Hushållsräkning samt å Upp- och Afskrifningsräkning.
Banken diskonterar vexlar, beviljar lån, kreditiv och löpande räkning.
Banken köper och säljer vexlar på bankplatser i **Europa** och **Amerikas Förenta Stater** samt utfärdar **resekreditiv.**
Banken uthyr **kassafack** mot en afgift af 15, 20 och 25 kronor för år.
Banken mottager **öppna** och **slutna deposita.**

Lifförsäkrings-Aktiebolaget

Aktieegarnes utdelning är begränsad.

Medan aktieegarne erhålla en för hvarje år begränsad utdelning, som aldrig får öfverstiga

Kronor 30,000 Kronor,

har de försäkrades vinst alltmera stigit och för år 1898 uppnått en summa af

Kronor 386,274 Kronor

eller mer än tolf gånger aktieegarnes utdelning.

Ny försäkringssumma under år 1898:

Kronor 15,923,830 Kronor.

Ayuntamiento de Madrid

Lifförsäkrings-Aktiebolaget

VICTORIA

Stockholm.

Årlig premie för 1.000 Kr. vid lifförsäkring med **andel** i vinsten.

Ålder nästa födelsedag	Premiebetalning under				Ålder nästa födelsedag	Premiebetalning under			
	lifstid Kr.	10 år Kr.	15 år Kr.	20 år Kr.		lifstid Kr.	10 år Kr.	15 år Kr.	20 år Kr.
25	18.70	41.80	31.70	26.60	40	28.60	56.60	43.10	36.50
30	21.20	45.90	34.80	29.20	45	34.30	63.80	48.90	41.80
35	24.40	50.80	38.60	32.50	50	41.90	72.50	56.20	48.70

Försäkringstagarne erhålla $^3/_4$ **af vinsten,** som utdelas antingen **årligen** eller efter **15 år** (vinstklass) och därefter årligen.

Uplands Enskilda Bank.

★ ★ ★ Solidarisk Bank ★ ★ ★

Grundad 1865.

Hufvudkontor: **Upsala.**

Afdelningskontor: **Sala, Enköping, Norrtelje, Östhammar, Ludvika, Vesterås.**

Grundfond	. . . . .	**Kr. 1,520,000.**
Kommanditfond	. . . . .	„ 500,000.
Reservfond	. . . . .	„ 1,000,000.
Dispositionsfond	. . . .	„ 680,000.
Delcrederefond	. . . . .	„ 300,000.

Depositions- & Kapitalräkning, Upp- & Afskrifningsräkning, Vexeldiskontering, Lån, Kassakreditiv, Löpande räkningar, Postremissvexlar, Utländska vexlar. — Inkasseringar.

London Bankirer: **C. J. Hambro & Son o. Fred. Huth & C:o.**
Paris d:o **Credit Lyonnais.**
Berlin d:o **Dresdner Bank.**
Hamburg d:o **Vereins Bank o. Commerz- und Diskonto Bank.**

Ayuntamiento de Madrid

LIFFÖRSÄKRINGSBOLAGET

SVECIA

Tidsenligt lifförsäkringsbolag

3 Regeringsgatan STOCKHOLM Regeringsgatan 3

Meddelar **Lif-, Blandad Lif- och Kapital-, Korttids-, Sparkasse-, Testaments-, Enke-Pensions- och Stipendieförsäkring** samt **Lif-, Blandad Lif- och Kapitalförsäkring för barn.**

OBS.! Testamentsförsäkring. Pension till enkan, kapitalet till barnen. Årlig premie för tvenne 30-åriga personer Kr. 23: 30 pr 1,000.

OBS.! Enkepensionsförsäkring. Årlig premie för 100 Kr. pension för tvenne 30-åriga personer Kr. 22: —.

OBS.! Stipendieförsäkring, hvarigenom universitetsvistelse lättast möjliggöres.

OBS.! Barnförsörjningsförsäkring, hvarigenom understöd tillförsäkras barnet från försörjarens död, till dess det kan sig själf försörja.

"SVECIA" erbjuder liberala, tidsenliga försäkringsvilkor och förenar prisbilligheten med soliditet.

Agenter antagas!

OBS.! Utmätningsfrihet för pensioner!

"SVECIAS" premier äro ända till 30% lägre än de utländska lifbolagens och äfven billigare än de äldre svenska bolagen.

Begär prospekt!

OLYCKSFALL-FÖRSÄKRINGS-ANSTALTEN

GOTHIA

3 Regeringsgatan STOCKHOLM Regeringsgatan 3

Gothia är ett ömsesidighetsbolag, hvadan all vinst tillfaller de försäkrade, och hafva de rösträtt å bolagsstämma.

Gothia har liberala, tydliga försäkringsvilkor, som skilja sig från öfriga olycksfallförsäkringsanstalter i riket.

Gothia vill härigenom söka undvika tvister mellan de försäkrade och anstalten.

Gothia hänskjuter tvistiga regleringar till länsvis valda kompromisser, bestående af 3 personer, som aflagt domareed.

Gothia lemnar ersättning vid öfvergående skada intill 200 dagar.

Gothia har fasta, billiga premier.

Gothia har kontor Regeringsgatan 3, Stockholm.

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Insända böcker:

The Economic Review. Vol. X N:o 1 (15 Jan. 1900).

L'Humanité Nouvelle. 4:e Année Janvier 1900.

L'Association catholique. Revue des questions sociales & ouvrières. 15 Janvier 1900.

The Board of Trade Journal. Jan. 4, 11. 162, 163.

Report of the Comptroller of the currency. Dec. 4 1899. Vol. I.

Statsøkonomisk Tidsskrift 1899, 2 o. 3 Hefte.

Thirteenth Annual Convention of the international association of Factory Inspections. Held at the city of Quebec, Canada, August 29—31 1899.

Proceedings of the national association of Officials of Bureaus of labor statistics in the United States. Fifteenth Annual Convention; Held at Augusta, Me., Juli 11—15 1899.

Laws of Wisconsin relating to labor. From the ninth Biennial Report of the Bureau of Labor and Industrial statistics of Wisconsin. Halford Erickson, commissioner; Charles Lewiston, Deputy commissioner. Madison 1900.

Synopsis of the reports of the Bureau of Labor of Wisconsin. From the ninth Biennial Report of the Bureau of Labor and Industrial statistics of Wisconsin. Halford Erickson, Commissioner; Charles Lewiston, Deputy Commissioner. Madison 1900.

Die Gleichheit. Zeitschrift für die Interessen der Arbeiterinnen. 10 Jahrg. 1900. Nr 1—3.

American Economic Association. Economic Studies. Dec. 1899: F. S. Kinder, The effects of recent changes in monetary standards upon the distribution of wealth.

Ayuntamiento de Madrid

ANMÄLAN.

Ekonomisk tidskrift kommer att under innevarande år utgifvas efter hufvudsakligen samma plan som hittills. Äfven öfversikterna öfver de större bankernas ställning vid hvarje månads slut skola fortfarande meddelas, såvida samma välvilliga medverkan härtill från dessa bankers sida som hittills kommer tidskriften till del. Tidskriftens innehåll skall allt fortfarande blifva rent sakligt och objektivt och skilda ståndpunkter lämnas tillfälle att göra sig gällande.

Tidskriften utgifves äfven under år 1900 i 12 häften med sammanlagdt omkring 40 ark om året. Ett häfte utkommer i midten af hvarje månad. Priset per årgång är 10 kronor. Prenumeration kan ske i bokhandeln eller på posten.

Meddelanden till tidskriften sändas under adress: "Ekonomisk tidskrift, Uppsala".

Uppsala i Januari 1900

David Davidson.

Uppsala 1900. Almqvist & Wiksells Boktr.-Aktieb.

Ayuntamiento de Madrid